

לב לוב 10

כתב העת של הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

הניצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו

10
שנים

מחויבותנו לעתיד

חברים הנותנים מזמנם למרכז המורשת

חברי הנהלה

1. כחלון מאיר, יו"ר 052-6567889
2. פדחצור אבי, אוצר המוזיאון 08-9436103
3. חג'ג' לילוף יעקב, מנהל המכון לימודים ומחקר 054-5680215
4. עו"ד נחום יעקב 050-5714500
5. בית הלחמי ליאורה 052-4552943
6. בריגה יצחק 050-2001717
7. ברנס יעקב 054-2043033
8. ג'יעאן (זרקניא) משה 050-3985756
9. דורון דדוש שמעון 054-3303555
10. דורון דדוש צורי 050-3985756
11. דנון דבוש דינה 050-3582143
12. דרור צבי 052-3914078
13. עו"ד הגואל דוד 052-3234449
14. זיגדון משה 050-4522005
15. זרוק אברהם 054-4818088
16. חסון רחמים 052-8349160
17. לגזיאל עמוס 052-2456745
18. צופן שלמה 052-2260578
19. פרו' רומני מוריס 052-3807070
20. רובין ניסים - גזבר 052-3904943
21. נעים ציון - מזכיר 052-6567425

ועדת ביקורת

1. ארביב דוד 054-5727141
2. בר-נתן אלדו 052-3407277
3. דדוש גיל 052-2896880

פעילים מתנדבים

1. גורן מיכאל - ליווי והדרכה טיפול בניצולי שואה 050-5554856
2. גז פורטונה - ליווי, הדרכה ומזכירות 054-2826471
3. דורון בנימין - ליווי והדרכה 054-4455843
4. הדדי ראובן - עוזר לאוצר המוזיאון 03-5061381
5. זיגדון מני - טיפול ותפעול אתר האינטרנט 050-9441781
6. חדד גואטה אסתר - ליווי וטיפול בניצולי שואה ואירועים 052-4337806
7. טבול דבורה - רכזת הדרכה ותכניות חינוך 050-2906963
8. כחלון יצחק - טיפול בניצולי שואה 052-4222923
9. שדה דניס - ליווי והדרכה 052-8781819
10. שמואל ישראל - ליווי והדרכה 050-2274209

פעילים אזוריים

1. זרוק נילי - אזור בת-ים חולון 057-3102606
2. חדד ניסים - אזור אשדוד יבנה 050-5294591
3. חסון דודו - מושבים והדרום 052-4714715
4. חסון רמי - אזור רחובות, רמלה ולוד 052-7799511
5. מכלוף שמעון - טיפול בניצולי השואה - אשקלון 054-2452140
6. עזרא רחל - טיפול בניצולי שואה - נתניה והשרון 050-7231193
7. שלומי נעים - השרון והשרון הדרומי 054-9155577

מזכירות: ביטון (נחום) אוסנת 052-3334042

"תמונות מספרות" באדיבות המוזיאון הבין-לאומי ליהדות לוב

מאמרים

3. דבר העורכת - מתי גילעד
5. דבר היו"ר - מאיר כחלון
6. כיצד נולדה הפואמה "משא לוב" - נחום גלבוע
7. "משא לוב" - פרופ' יוסי גמזו
9. תקוות הרב - דינה דנון דאבוש
12. רבי שמעון לביא - דוד ג'אן (ג'יעאן) ויוסף בן דוד ג'אן (ג'יעאן)
16. בלדה לחובש - משה (זיגי) גזדון
18. המוזיאון שלנו
22. אחד משלנו - טובה דדון
23. "מיוסף עד יוסף" - דוד ארביב
24. אירועים וכנסים - יעקב חג'ג' לילוף
27. ארצה עלינו - דינה דנון דאבוש
28. 60 שנה לעלייתם של יהודי לוב - דוברות אוני' בר-אילן

31. Nonna Regina - Daniel Mimun
33. Giado Campo di Morte - Meir El Saiegh
35. Ebrei libici Moderni o Supertiziosi? - Amos Guetta

מייסד ועורך ראשון: נחצ'ה - נחום גלבוע
עריכה: מתי גילעד
עריכה לשונית: יעל ליטווינסקי

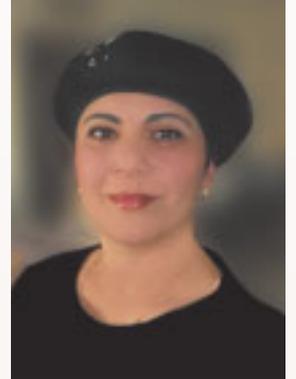

עיצוב והפקה: gstudio88
דפוס: "המרכז" האחים תשובה נתניה
צילום: צורי דורון דדוש, עדי זיו, דינה דנון-דאבוש, מאיר כחלון,
משה זיגדון, יאיר פלדמן ומאיר אל-סייג.
הפצה: הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

כותבים:

נחום גלבוע, דינה דנון דאבוש, דוד ארביב, משה זיגדון,
דוד ג'אן (ג'יעאן) ויוסף בן דוד ג'אן (ג'יעאן),
יעקב חג'ג' לילוף, טובה דדון, דוברות אוני' בר-אילן,
Daniel Mimun, Meir El Saiegh, Amos Guetta

קוראים יקרים,

במהלך שלושת החודשים האחרונים ביקרתי לא מעט בבית המורשת ובמוזיאון, ובהם מצאתי מקור בלתי נדלה של סיפורים מרגשים ומרתקים על אנשים ומשפחות מלוב. כמו כן, פגשתי אנשים בעלי סיפור חיים מרגש, שיכול להפוך לתסריט הוליוודי שובר קופות.

אין ספק בכך כי רק מי שזכה להכיר את מרכז המורשת, וראה את הפעילות הגדושה במקום: אירועים משפחתיים, כנסים, תערוכות וסיורים במוזיאון הבין-לאומי, יכול להבין עד כמה חשוב ויקר המקום, אשר מציין השנה עשור להקמתו.

יקרים מפז הם האנשים הפועלים במרכז, אשר מנהלים אותו בהתנדבות מלאה, תוך שהם עובדים מבוקר עד ערב בחריצות, בצניעות, באהבה ובדאגה כנה ואמיתית. התרגשתי מאוד כשראיתי כיצד הפונים למרכז לצורך הגשת טפסים לתביעת פיצויים, מתקבלים בחום ובסבלנות על ידי המתנדבים, שיוצאים כאמור מגדרם כדי לעזור להם. לחלק מהפונים זה הביקור הראשון במרכז, ובביקורם זה הם נחשפים ל"אוצרות" המוזיאון, נמשכים למוצגים כאל מגנט ומתרגשים מאוד, לעיתים עד כדי דמעות.

"לבלוב" - כתב עת אהוב במיוחד שרבים מחכים ומצפים לו, ועל כן חשובה מאוד בחירת התכנים אשר יפורסמו בו. מטרתי להגיש עבורכם ידיעות וכתבות מעניינות ומגוונות ככל האפשר; אך זאת בעזרתכם קוראים חביבים: הנכם חלק בלתי נפרד מכתב עת זה - הוא שייך לכם, וכולכם מוזמנים לכתוב בו. כתבות ותגובות ניתן לשלוח לדוא"ל המערכת: livluv10@walla.com או בדואר רגיל למרכז המורשת.

הכרת הטוב היא תכונה טובה וחשובה שעל האדם לאמץ לחייו, וכאן המקום להודות לבורא עולם על הזכות הגדולה והנפלאה לערוך את "לבלוב", לנחום גלבוע על שאיפשר לי להכנס לעולם חדש ומרתק ולמאיר כחלון על שהאמין ביכולתי להוביל את ספינת הדגל "לבלוב". תודה מיוחדת לאבי פדהצור על התמונות הנפלאות שהוציא מגנזך המוזיאון, ולכל הכותבים שמסרו את פרי עטם ל"לבלוב" 10 - אשר בלעדיהם הוא לא היה זוכה לאור.

ומה בלבלוב הפעם: מוזיאון יהדות לוב חוגג עשור להקמתו והוא מוצג בתמונות יפהפיות. "משה לוב" - הפואמה שנכתבה ע"י פרופ' יוסי גמזו על פרעות 1945, 1948 ו-1967, וסיפור הולדתה מאת נחום גלבוע. ראיון עם תקווה בדש, בתו של הרב כמוס עגיב, שהחלה את דרכה כמורה בהיותה בת 13.5 בלבד. טובה דדון, כתבת y-net דרום, מספרת, מתוך היכרות אישית, על השחקן עמוס לביא ז"ל ועל משפחתו. סיפור מרגש במיוחד שהתרחש בבית המורשת מספר משה זיגי זגדון בכתבה "בלדה לחובש"; זיגי שלח אלי את החומר לכתבה, והמשיך לעבוד איתי גם כששהה בחופשה מעבר לאוקיינוס - תודה זיגי על הדאגה הכנה. דינה דנון דאבוש - אשר משתתפת זו השנה השנייה בחוג מספרי הסיפורים, וכותבת באתר "סיפור טוב-זה כל הסיפור" בשפה קולחת, בהומור ובתיאורים המעבירים ריחות, תחושות ורגשות... (ואכן על פי תגובות הקוראים באתר ניתן להתרשם מהנאתם המרובה) - מביאה לנו סיפור אישי מתקופת העלייה. מאיר אלסייג מספר את סיפור הולדתו במחנה ג'אדו; אני מודה לך מאיר, על עזרתך בהגהה באיטלקית. דניאל מימון מספר על "דודה רגינה-האישה והאגדה". עמוס גואטה כותב על אמונות טפלות, ודוד ארביב כותב בהתרגשות על ספרם של משפחת דבש "מיוסף עד יוסף", ואכן מדובר בספר מרתק. מקווה שתיהנו.

מתי גילעד, עורכת

קוראים יקרים,

בכתב העת הנוכחי אני שמח לבשר על החלטת הממשלה ומשרד האוצר כי יהדות לוב תוכר כקהילה שפגעה מהכיבוש הגרמני במלחמת העולם השנייה, ובשל כך זכאים יהודי יוצאי לוב לתגמולים ע"פ חוק נכי רדיפות הנאצים, רטרואקטיבית מאפריל 2010. משמעות הדבר היא כי מי שתבע פיצויים בעבר ונדחה ומי שעדיין לא הגיש תביעה כלל, יוכל להגיש בקשה ולקבל את המגיע לו, בהתאם כאמור להחלטות הממשלה ומשרד האוצר מיולי 2010, כל זאת בהתייחס לקריטריונים הנדרשים.

הישג זה הושג בזכות פעילותו המאומצת של הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב, בעזרתם של החוקרים פרופ' אירית אברמסקי מ"יד ושם" ומנהל המכון ל"לימודים ולמחקר יהדות לוב", חברנו יעקב חג'ג' לילוף, אשר העמידו לרשות משרד האוצר הוכחות שיהודי לוב אכן סבלו מהשואה ונכללו בפיתרון הסופי, למרות שמרביתם ניצלו הודות לכך שהמערכה הצפון אפריקאית הוכרעה מוקדם יחסית בקרב באל-עלמין במדבריות לוב. כתוצאה מהחלטה היסטורית זאת יקבלו כ-5000 מיוצאי לוב תגמול חודשי בסך 2822 ש"ח. אולם לצערי הרב אלפים ממגישי התביעות נפטרו זה מכבר, ולא יזכו לקבל המגיע להם.

יבואו על התודה והברכה על טיפולם המסור והמתמיד בנושא זה: ח"כ והשר משה כחלון, ח"כ וסגן שר האוצר הרב יצחק כהן, שהובילו את התהליך המורכב הזה שכלל את מעורבותם של מספר גורמים לא מבוטל: מנכ"ל משרד ראש הממשלה מר אייל גבאי, וועדת ההיגוי של מרכז הארגונים לניצולי שואה בראשותו של היו"ר מר נוח פלוג, סגנו מר אלכס אורלי, והגב' עופרה רוס מנהלת הרשות לזכויות ניצולי שואה באוצר.

הארגון העולמי, בעזרתם של הרשות לזכויות ניצולי שואה במשרד האוצר, של מזכירות הארגון ושל חברות וחברים טובים המתנדבים ותורמים מזמנם, יסייעו לכל דורש למלא את הטפסים ולהגיש את התביעות חינוס אין כסף.

לצערי, מתווכים רבים פונים לבני הקהילה, אשר אינם מודעים לזכאותם לתגמולים, ותוך ניצול תמימותם, מציעים להם שירות מקביל לשירות שאנו מציעים ללא תמורה, מתנים זאת בתשלום מראש של 700-1000 ש"ח, ובנוסף מחתימים אותם על התחייבות לתשלום נוסף של 8-10 חודשי תגמול. לאור זאת זה אני מנצל במה זו ופונה לכל אחד ואחת מכם, בעיקר לבני הדור הצעיר - אנא עזרו לנו ולהורים והגישו עבורם את הניירת הדרושה, על מנת שיקבלו המגיע להם בזכות ולא בחסד, ובלי שישלמו לאף מתווך כספים מיותרים.

כמו כן אני חוזר ומבקש מבני הקהילה להתפקד לארגון, על מנת שיהיה לנו מידע על כל אחד ואחת מכם, ויתאפשר בידינו לשלוח לכם מידע שוטף על פעילויות הארגון. כך תוכלו להיות מודעים לגבי זכויותיכם, כמו גם לעשייה הגדולה הנעשית בארגון העולמי ובמוזיאון בבית המורשת באור יהודה. בנוסף התפקדות זו תאפשר לכם לקבל את כתב העת ישירות לביתכם.

עדכון חשוב נוסף - כיום אנו נמצאים בשלבי טיפול מתקדמים ביותר בתביעתנו לפיצוי מממשלת איטליה וממשלת לוב בשל סבל היהודים בתקופת השלטון הפשיסטי איטלקי. תביעתנו מתבססת על העובדה כי ראש ממשלת איטליה הכיר בסבלם ההיסטורי של אזרחי לוב, ופיצה את ממשלת לוב חמישה מליארד דולר כפיצוי לתושבי לוב, אך לא התחשב ולא העניק פיצוי ליהודים ששהו בלוב באותה תקופה. לפיכך אנו פועלים בשני מישורים, הן במישור הדיפלומטי הן במישור האזרחי, באמצעות משרדי עו"ד בין-לאומיים. נושא חשוב נוסף שהארגון מטפל בו הוא פיצוי היהודים על הרכוש הציבורי והפרטי שנותר בלוב לאחר גירושם.

בנוסף לכך אנו עובדים בשיתוף עם המשרד לאזרחים ותיקים, משרד החוץ וגורמים ממלכתיים נוספים כדי להשיג את המטרה הבאה: כל זכות לפיצוי אשר יוסכם עליה במסגרת הסכם שלום עתידי ואשר תינתן לפלסטינאים, תינתן במקביל גם ליהודים יוצאי ארצות ערב.

אנו מציינים השנה עשור לבניית בית המורשת והמוזיאון באור יהודה, כאן המקום להודות לעיריית אור יהודה על התמיכה והעזרה בהעברת מבנה "בית וינר" לטובת בית מורשת יהדות לוב. אנו מברכים את אגף מנהל התרבות והמורשת במשרד התרבות והספורט, את המשרד לאזרחים ותיקים במשרד ראש הממשלה, את החברה להשבת רכוש ניצולי השואה, את ועידת התביעות לניצולי השואה ואת קרן הרווחה לניצולי השואה התומכת בנזקקים הסיעודיים - ומודים לכולם על התמיכה והעזרה.

תודה מיוחדת לנחום גלבע נחצ'ה, עורך ומייסד כתב העת "לבלוב", על תקופת פעילותו הנמרצת בכתב העת "לבלוב", המביא את סיפורה של קהילתנו היפה ועתיקת הימים. כמו כן, אני רוצה להודות לכל הפעילים והפעילות הנהדרים, העושים פעילות שוטפת בבית המורשת ובקהילה בהתנדבות ובאהבה. תודה אחרונה לחברי ההנהלה, לחברי ועדת הביקורת ולכל התורמים הנדיבים על שיתוף הפעולה.

בהוקרה ובהערכה

מאיר כחלון, יו"ר הארגון

כיצד נולדה הפואמה "משא לוב"

מאת: נחום (נחצ'ה) גלבו

אז לא היה לנו הביאליק שלנו, אך היום?
את הנכבא, כן מלמדים בבתי הספר,
את קשינב כן,
את פרעות לוב לא ?

חייב להיות תיקון בתכנית הלימודים בבתי הספר ולדעתי המזכירות
הפדגוגית חייבת להכניס את הפרעות ביהודים שהיו בלוב, בעיראק, בסוריה
ובתימן לתכנית הלימודים. זה התיקון המוסרי, שחייבים ליהודים יוצאי
ארצות ערב ואיראן.

כאן הסתיים הראיון ברדיו ושבתי לרכבי. התחילו להגיע אלי שיחות טלפון
ממאזינים, בין האנשים הרבים היה גם קולו של פרופ' יוסי גמזו, איש רב
זכויות בתחום השירה והזמר העברי אשר מימי לא ראיתיו ולא היכרתיו.
קראתי את שיריו ואחד מהם מאוד נגע לליבי, שיר הכותל. הייתי בין הצנחנים
במלחמת ששת הימים אשר שיחררה את הכותל בכ"ח באייר תשכ"ז: **הכותל
אזוב ועצבת, הכותל עופרת ודם, יש אנשים עם לב של אבן, יש אבנים עם
לב אדם...** זה אחד משיריו.

פרופ' יוסי גמזו, שמע את השידור, התרגש עד דמעות. הוא ביקש ממני
לאפשר לו לכתוב יצירה ספרותית על הפרעות ביהודי לוב. ראשית הודיתי
לו מראש, אך מעצם העובדה שלא חש את הפרעות הללו, הוא לא היה שם,
חשבתי, אולי לא ימצא ביטוי הולם. הוא ביקש שאשלח לו חומר על חיי
היהודים בלוב. לבסוף נעתרתי ושלחתי לו. פרופ' גמזו למד היטב את הנושא,
הרי לכם פרי יצירתו אשר קרא לה **"משא לוב"**.

מתוך כבוד לאיש, על עמלו ללא תמורה, הזמנתי אותו להגיע לטקס,
שעורכים מידי שנה בבית כנסת דקר בנתניה לזכר קרבנות הפרעות.
לבקשתי, הוא הגיע מקצרין וקרא את הפואמה "משא לוב". הארוע היה
מרשים, מרגש ומעורר כבוד.

הפואמה פורסמה במלואה בעיתון האינטרנטי "חדשות אהוד בן עזר". כמו
כן, איש הרדיו הוותיק, מושיק טימור הקריא אותה בתכניתו שיש אישי בקול
ישראל רשת ב', הוא הקריא גם את סיפור הרקע לפרעות הללו והעלה אותי
לשידור לספר בהרחבה.

את הפואמה "משא לוב" שלחתי למתי מעט, שיחוו את דעתם, ביניהם יו"ר
המזכירות הפדגוגית דר' צבי צמרת, זו תשובתו:

נחום יקר,

התרגשתי מאד לקרוא את מכתבך על הפרעות בלוב. אני עושה כל מאמץ כדי
להחזיר לתוכנית הלימודים את האמת היהודית-ציונית ונתקל בגלי הכפשה,
למרות זאת, אני נרתע.

מכתבך והפואמה המדהימה של יוסי גמזו - מחזקים אותי.
אשתדל להפיצם.

שבת שלום, צבי צמרת

יו"ר המזכירות הפדגוגית משרד החינוך

ניחל כולנו, שבשנה הבאה הנושא יהיה בתכנית הלימודים לבתי הספר,
לו יהי!

ביום ח' באדר התש"ע 22 בפברואר 2010 התקבל בכנסת החוק
לשמירה על זכויותיהם לפיצוי של פליטים יהודים יוצאי ארצות ערב ואיראן
התש"ע - 2010 בעד הצביעו 35 נגד 1.

זו הייתה הצעת חוק פרטית של ח"כ ניסים זאב, אשר היה לה סיכוי קלוש
שתעבור לדיון בכנסת, אך הוא לא נרתע, ואנו חיזקנו אותו. לבסוף הצעת
החוק עברה קריאה ראשונה והגיעה לוועדת העליה והקליטה בראשותה
של ח"כ ליה שם טוב, כפי שנאמר סוף טוב הכל טוב. אני מודה לשני חברי
הכנסת על מאמציהם להעברת החוק, על כך יבורכו.

למטרה זו התגייסו אנשים טובים מכל גווי הקשת, יו"ר האירגון העולמי
של יהודים יוצאי לוב מר מאיר כחלון, איציק דבש נציג JAC בארץ ועבדכם
איתם, עמלו ללא לאות כדי לשכנע ח"כ מסיעות שונות על צדקת החוק.
השידור וההסבר ההגייוני נשא פרי והחוק, כאמור, התקבל.

כשבוע לאחר ההצבעה בכנסת, בטו' אדר התש"ע 2 במרץ 2010, הוזמנתי
ע"י איש הרדיו אליהוא בן און להיות המרואיין בתכניתו **אחד על אחד**.
עבדכם, מגיע בשעה היעודה, עושה הכרות עם המנחה, נכנס לחדר השידור
ולאחר אות הפתיחה של התכנית, המנחה החל בשאלותיו...

האם באמת היו פוגרומים בלוב?

מה הקשר בין שואת אירופה לשואת לוב?

בתוך עצמי התקוממתי על חוסר הידע, אך אני בשלוותי ובגישה עניינית,
השבתי לו. בד בבד העלתי בהמשך השידור את הפרעות של שנת 1945
אשר הערבים חוללו ליהודים בלוב, כדוגמא להשוואה לקחתי את פרעות
קשינב, שהיו בחודש אפריל 1903 עליהם כתב ביאליק את הפואמה*
"בעיר ההרבה".

בהיותי תלמיד בתיכון למדתי ונבחנתי עליה בכחינת בגרות. בעקבות
הפואמה הזו, ביאליק הפך למשורר הלאומי. אין ספק שהיצירה היא מרשימה.
יתרה מזאת, זאב ז'בוטינסקי תרגם "בעיר ההרבה" לשש שפות כדי שכל
העולם ידע, מה נעשה ליהודים בקשינב. מאוחר יותר ביאליק הוסיף עוד
פואמה על אותם הרוגי פרעות וקרא לה "על השחיטה".

בסוף דברי שאלתי: "האם מישהו יודע מה היה מספר הקרבנות בפרעות
קשינב?" תשובה לא היתה, ענית: "47 הרוגים".

אני מזלזל חלילה באיש מההרוגים, כל קורבן וכל נרצח הם עולם ומלואו.
לא הרפיתי ושאלתי: "כמה קרבנות והרוגים יהודים היו בפרעות בלוב
בנובמבר 1945? ההמון המוסלמי אחוז שנאה ביהודים, בטרפולי, בעמרוס,
בתאג'ורה, במסיללת'ה, בזנזור ובזאוויה, רצח בגרזנים אבות לעיני ילדיהם,
133 נרצחים הי"ד, כמעט פי שלושה מפרעות קשינב ואיש לא שמע על
הפוגרום האיום הזה?"

שקט מהעבר השני. אני, שבא מלוב וזוכר את המראות המחרידים, כל כולי
הייתי עלם בן שמונה שנים, כשראיתי את ההמון הזה מצית אש בשער ביתנו,
ורק יד ההשגחה מנעה אסון, כי לפתע נטשו את ביתנו ונהרו כולם לעבר
מסגד גורג'י ליד החארא, הרובע היהודי... כך הם הרפו מאיתנו... כעת עוברת
בי חלחלה בכותבי שורות אלו על מאורעות נובמבר 1945.

האם לא מגיע שילמדו בבתי הספר על הפרעות בלוב כפי שלומדים על
פרעות קשינב?

אין לי טענות, אין בי כעס ואין בי סינה על מערכת החינוך, שלא מצאה לנכון
ללמד על הפרעות שפרעו ביהודים בלוב ובשאר ארצות ערב!

פואמה אפית = יצירה ספרותית המתארת
עלילות ומאורעות בחיי עם או חברה.

בספר הנביא ישעיה, פרק י"ג,
 מוכא "משא ככל" ואז, בתור: "משא מואב",
 "משא משק" ו"משא מצרים" הסופגים אל
 לבם את קטרוגיו על כל נפשע וכל נתעב
 שבצמאון דמם של הגויים ואז, בפרק
 כ"א עט "משא מדבר הים" בכיוון
 וזעף על שבטי קדר המתהדרים בהרג
 יריביהם וכשמרעים "משא גיא חזיון"
 את שאגת תרון אפו של אלהי הנועם
 ואניות תרשיש כבר מילילות ב"משא צר"
 יודע השומע את דברו כי זאת הפעם
 יטיח הבורא את גור-דינו, לא יעצר.

ובק את משאה של לוב, את רצח יהודיה
 בידי המון ברוטלי בשלושה פרצי פרעות
 אין איש זולת ירשי הנטבחים בהם יודע
 ובין בנינו אין להם לא זכר ולא אות.

הנה לכן אנחנו מספרים היום ברטט
 את מה שלא ספר לתלמידים של בית רבן
 על קרבנות סבלה של יהדות גאה, לוהטת
 שלעולם ועד שוב לא תהא יותר קרבן.

* * *

וינהי היום, פכתוב בו בספר איוב הרצוף יסורים,
 ויבאו בני האלקים להביא את דברם הנכאב אל
 הבורא ותברך ובהם מי שאין בו לא נחם ולא אסורים
 ותמלה ומוסר או מצפון מיסר – השטן המפקד על כל עול.

אך בעוד מלאכי-השרת מתריעים שם על טבח אדם באדם
 וקובלים לפני מלך מלכי המלכים על כוחם של החטא והפשע
 לא נרמע השטן למשמע פרישתן של תולדות האימה והדם
 לפני כס-הכבוד, כי הרגל לעבד בשרות הדרון והרשע.

וישאל השטן את האל (ועיניו נוצצות בכרך אש אפלה):
 "הידעת, מלכי, כי אני, כדרכי, מכונן כל מכה שאטיח
 על ראשם ונפשם של חפים מאשם כמכה קטלנית וכפולה:
 האחת: שאני כאן רוצחם ושניה: שאני את הרצח משפית?
 כי צבור או אדם הזוכרים את הדם הוזעק כדמי הכל אל קון
 מאימי עברם שהזמן לא קברם כמו החול שגליו מכסים
 ארמת דיונות צחיחה בשמיכת שכהה – עלולים להפיק כאן עדין
 בנחישות וחרון מאותו זכרון את לקחו המזמין מעשים.

ויחיד או צבור הדולים מחבור זכרונם ההיסטורי עם לקח
 אסונם המרטיט מסקנות לעתיד הם תמיד סכנה אימה
 למזמות השטן שאותן וכמותן הוא רוקם ורוקח ברכח
 בקלחת כשפיו אשר בה בטלפיו הוא בוחש שקוני הרדמה...

כי הנה, למשל, אם נשאל איך נשל מזכרון תלמידי עם-הספר
 מעודן הנאות של פרעות נוראות שעברו יהודיה של לוב
 בה-בעת שסיעות של בתי-כנסיות ובריות נשרפו שם לאפר
 וכבודם שחלל, אם נכלל שם בכלל בספרי-הלמוד, הוא עלוב –

לא נזכה לתשובה באמה קשובה זה שנים עד אימה וצמרמרת
 לשועת אותה 'עיר הרגה' שכל דור אחר דור מנחילם לבניו
 וזכרון ארבעים ותשעת הרוגי פוגרום קישיניב חי כמסרת
 של זכר את אשר שם עשה לך בן עמלק כקודמיו לפניו,

משא ללוב

פרופ' יוסי גמזו

אך ונעת אותו רצח מאה ושלושים ושלושה שחויטי לוב לא מזכרת לא סביב חדש נובמבר של שנת ארבעים וחמש למאה שחלפה, לא סביב ו' בסיון שנת תש"ח או סביב יוני תשפ"ו. ההיסטוריה קוברת נשפחות, יש שונים ושונים קצת פחות. האם אין זו איפה ואיפה?"

– "בהחלט!" נענו מלאכי-השרת, "זה אי-צדק זועק לשמים וארור החובק את ידיו באין מעש בעוד אי-הצדק נמשך."
– "אז אם כן, אהגהם השטן בצחוק רם והוסיף בחיך רחב "מה היא התרופה הבדוקה לאותה השתקה של זכרון פרק טרגי נשפח?"

– "התרופה, נענה המלאך מיכאל, "היא פשוט לספר מה ארע שם באותן הפרעות בשנים הרעות, תוך תעוד כל ארוע כאוב, שידע דור צעיר ויהא לו נהיר עד כמה התיצבו בגבורה שם ועמדו כנגדם של רוצחים צמאי-דם גבורי יהודיה של לוב."

– "הם עמדו כנגדם אבל לא לבדם, כן אמר כמוסיף חמר-דלק המלאך גבריאל שלבה בדבריו מרמזו הדועך של הזמן את אותה מורית זכרון וספר איך נטלו במכתן הזה חלק גם עשרות חילים יהודים מצבא אנגליה נגד יורשיו של המן.

וחזק את דבריו בעצמת להט רב המלאך רפאל, שהצביע על חלקה המביש של בריטניה שאיש ממושליה בלוב לא נקף לוא גם אצבע קטנה למניעת סכנה של חסול המוני ומזונוע שזמם אספסוף ערבבייה של לוב שאת כל יהודיה תקף.

ומיד, קו לקו, כסיוט שעכב לשנים ארכות במין אלם והדחק נמחק את חוזר ממרתק של שתיקה משפחה כביכול את קולו של הדם שקאלו נדם – זה חוזר אל לבנו כהלים וספור-הקליה ההוא קם לתחיה מאפרו כתחית עוף-החול.

* * *

בערב נובמבר של שנת ארבעים וחמש במאה שחלפה לה פרצו מסלמים לרחובות יהודי לוב שרבעם הסמור התקף בפוגרום שנועד שם לגרום לשחיטת כל יושביו בשם אללה ששמו הקדוש מגלגל, כנודוש, לזוועה שהיא הפך גמור מדבר אלקים שברברים פרועים מסלפים אותו דור אחר דור פה וכן נרצחים כבר נצחי נצחים לא רק אלה שאין בסם כל חטא כי אם, לא פחות מכך, גם האמת שהרע טורח לגדר פה בלי הרף באלף שקרים ודבר-סלף בעוד הוא מוסיף ושוחט.

אך דבר אלקים כמין פלא-פלאים לא השתק בעדת יהודיה של לוב זו שחטאם היחיד היה זה שנמנו עם בני עם שמי שטבחם זה שנים הפכס לשעירי-עזאזל בידיה של כל שרירות-לב, אם בשוט או מגלב או ספין כל רוצח נזעם.

ודבר הבורא היה שב וקורא, חרף כל הסכון והפחד, לעם המתקף לטל נשק בכף ולצאת להגן על חייו כי מי שהחשה והראה לרשע לוא גם שמץ חלשה לא נסלחת סופו שעורר שם המון מתגורר לשחיטת צאן-אדם וגדיו.

אך איש יהודי, אלמוני ויחיד, שרוצחים שצנחו שם "עליהום!" סכנו את חייו וחי בני ביתו לא נרתע ויכה באקדח בקהל הפורעים שלטבח קוראים את בתי האהוד שמלאו אימה תשכה ולפתע צנחה דמות אדם שלבו מפלח

בין שלל העטים על אותם הכתים והאיש – מאותם בני-בלעל שבאו לקטל וכל נפש לטל משומרי דת משה הלכודים בסגור בתייהם שאטמו דלתייהם וכמו גוף שפשה בו סם-רעל גבר בו, חשוף, באותו אספסוף, הטרופי להכות ביהודים.

ובעוד הם פורצים ודין-מות חורצים על אותם החפים מכל פשע מיד העצים כדלקה של קוצים צמאון-דם זה עוד גל מהומות בשאר הערים כן נותרו מפקרים לסופת הזדון והרשע עשרות אמללים שנפלו חללים כקציר-מות בשדה אלמות.

כל זה ארע לעיני מושלי לוב, נציגי האימפריה הבריטית שראו בעינים איך שועו לחנם למציל שמנע את בואו כל אותם רצוחים שנותרו שם טבוחים כי בשעת ה"עליהום" הקריטית לא הואיל השלטון אף למחות ולרטן או לנקף גם את קצה אצבעו (כאן נתן השטן בחיך לא קטן לשומעיו את קריאת-הבינים שלמרות רשעותו יש לזקף לזכותו כאמרה שנאוי לזכרה ואמר כן, נחרץ: "כל מזעק שלא רץ לעזרת הטובע במים או נשרף בכערה, או נסוף בדקירה, הוא סיען בצבאי, צבא-הרע ואמה או אדם העומדים על הדם של קרבן המתקף חסר-ישע הם תמיד כאן אצלי מין משת"פים שלי ומצד הרוצח עצמו הם כלי-עזר שלו, אם יודו ואם לא, ועל כן שתפים הם לפשע כאישון שראה בעינו כל זועה אך אדיש לה בשעת העצמו).

* * *

אותה שעה עצמה יצאה בעז ובועצמה, עם נשק בידיה אל הרבע סיעה של חילים ארצישראליים שאצו ממחנה צבא אנגליה בעיר החופים ותקפים להגנת המתקפים וכשפרצו בנשקיהם הרחובה הבינו הפורעים כי הדברים המתאעיים קבלו מפנה מכריע ומיהר.

ואז, לאסונם של הנזוקים למגנם, רתקו אותם החילים לפתע בצו מפקדיהם הבריטיים לבסיסהם בצעד שחשוף גלויית לכל את חלק הארי בפרצופה המוסרי של האימפריה שתמכה בלי רתע בודון חיות-אדם במקום באלה שהדם שתת מהם וועקו בקול.

אך כל זה לא עצר את הפורצים מן המצר – והארצישראליים הללו חמקו מן הרחוק אשר נועד לגור שתוק על כל בסיון עזרה והצלה של בני עמם בלוב שרודפיהם הוא שלוב של מסלמים שפשעיהם הוקלו ונעצימת עינים של האנגלים ששלטונם לא רק שלא מנע שום נבלה כי אם ידו נתן בצניניות של בני-שטן למות חפים מחטא וכך ביחד ראוי כי יזכרו מושלי בריטניה שמכרו את נשמתם (אם נשמה כזאת היתה להם בכלל) עם טובחיהם של כל עולל ואם ואב של קהלה נרצחת כשהשפלות הבריטית שם בפארסה היפוקריטית טורחת כל דין-צדק לבזות.

ואז, תוך הפרה גלויה

של צו-רתוק ומלחיה

של סולידריות עם בני עמם, כרגע

שבבו בשעת מבחן כזה אומר הלב שבחזה כי מול צמאון-הדם של חבר בני-עולה

כל ישראל, גם בלי חוזה, כבר ערכים כאן זה בזה בהנטח על אחיהם אסון או פגע,

זיפו אותם החילים טפסי-חפשה באין מכלים ומאחר שמעמה שוב לא כבלה

יראת-החק את ידיהם פלשו למען אחיהם אל תחנת-המשטרה ובה התריעו

על העדר התערבותם של השוטרים בשחיטתם של אנרחים חפים מפשע לאור יום

ובתגובה על כך אסרה המשטרה שלא חסרה רשעות בוטה אף היא שלושיה מהם, כי מיהו

אותו חצוף כן דת-משה שמול הבריטים לא יחשה בשל שויון-נפשם לטבח האים?

פרופ' יוסי גמזו, סופר, משורר ומרצה לספרות, פירסם עד כה למעלה מ-30 ספרים וזכה ב-12 פרסים ספרותיים בארץ ובחו"ל. רבים משירי-הזמר שלו מושמעים זה שנים ברדיו ובטלוויזיה ("סתם יום של חול", "השעות הקטנות של הלילה", "אילו כל האהבים", "איפה הן הבחורות ההן?", "זוהי יפו", "סימן שאתה צעיר!", "מהו עושה לה?", "שני שקי-שינה", "השיריון עשה היסטוריה", "הכותל" ועוד).

פרופ' גמזו לימד באוניברסיטת אוהיו וטקסס בארה"ב, באוניברסיטת סידיני באוסטרליה, באוניברסיטת ויטוואטרסרנד בדרום אפריקה, במכללת אילת וכיום - במכללת "אוהלו" בקצרין, רמת הגולן. שירו האקטואלי השבועי משודר בכל שבט ברשת ב' של "קול ישראל" בתוכנית "ישישי אישי" והוא מוזמן רבות לערבים המוקדשים ליצירת הספרותית כמו גם לתרומתו לזמר הישראלי הקל.

ד' בכסלו התשע"א - 11.11.10

לכל מאן דבעי -

בזה הנני מודיע כי הרשיתי לפרסם את הפואמה שלי "משא לוב" אותה חיברתי בהנחיית חברי היקר מר נחום גלבווע, על נרצחי פרעות 1945, 1948 ו-1967 ביהודי לוב - שייכת בלעדית למחבר ולארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב וכל פירסום של פואמה זו, או קטעים ממנה, שלא קיבלו את אישורם הכתוב של שני גורמים אלה ייחשב כגניבה ספרותית.

מהו פתחן של המלים אם מול גריות החללים קופא דמו של הצופה בהן לקרח ובינ פגרים קצורים למות גובר קולה של האלמות על גמגומיו של המבע האנושי? מה מסגלת השירה בכל שפתה העשירה לומר על ילד הטובות כמין שזה רך או על אשה שעברה נשחט בעוד אמו הרה וכשדקרה שלחה הפנות לחפשי? מה שואגים קירות חלל אותו בית-כנסת מחלל שפרכתו שרופה ותורתו מכתמת בדם גברים שנחלצו בטרם ראשיהם נפצו על נסותם בכל נפשם ומאדם רק להציל את הקרושה משמאתו של הרשע ומחשכת משטמתו המטמטמת כשהאזיר כלו רעוד מנהם 'אדכח אל יאהוד!' של מפלצות המתחזות לכני-אדם? הן שום תאור אינו תואם את הרצחם של אב ואם או סב ונף שנטבחו על לא כל און אך הזנעה הזאת חזרה מקץ זמן-מה ולא עזרה עוד שום תפלה גם בתש"ח ובתשפ"ו בהן תרמו נצחונותיו של עם מגן על גבולותיו בישראל ללבויה של שנאת-מות בין כל שואצי ציון בלוב שלמראה אותו לבלוב של מדינת היהודים ארסם הקו כרעלם של צפעונים אל תוך נשמות ההמונים שנשפלו לטרף קל כפי שספרו שם ונקרה, נחשול מריע, לשכונת 'באב אל-חוריה' באלות וגרזנים ופגיונות אך הפתעו משענה להם ארגון ההגנה בלוב במטחי-תפת שגברו שם וחיש פנו להתקהל בשאר מושבי בני ישראל בלי להותיר בית-אב אחד בלי קרבות.

ואולם הפעם בנגוד לשנת תש"ה שבה אגוד חורשי הרע כלל את השלטון הבריטי ואת פראייו התממים של אספסוף המסלמים נקטה בריטניה יד קשה מול הפורעים מה שלגמרי לא מנע את השנות אותה תמונה גם בתשפ"ו בפרץ אותו ארוע קריטי שבו הכתל ועמו גם הר-הבית ותחומו נתהדרו מקול צלילי שופר תורעים של הרב גרן מלפנים נחטיבת הצנחנים מקל צנדי - שכן בלוב מיד הציתה בהתלקח אש מאוד שמועת נצחון צבא היהודי את תסכולם של השדים הבוחשים בקלחתם של החמה ורעלי המשטמה בנצוחו של השטן עד שהסיתה אותה שמועה נחשול נוסף שלא הסס לחצות את סף הגבול הדק שבין חיות לאנשים. וכך, בין רצח ובין שוד, יצאו מבית בלי לחשוד, בעקבותיו של קצין צבא לוב שפתי משפחות והקצין, באמתלה שבא כשליח-הצלה לפנותו למקום-מקלט פגיו האיר ואף הבטיח הגנה מקל איום וסכנה בהובילו אותן החוצה, בטוחות, ושם גזר את גזר מותם של כל שלושה עשר אותם שרגע קדם שכיב-אמון בהם העיר.

***

ואז, לבסוף, בדם נאש של גל פוגרומים מתגעש, יצאו ביוני שנת תשפ"ו מעריהם וכפריהם בלב נחוש, שרודים בנפש וברכוש, יהודי לוב בזקניהם ונעריהם לגבול איטליה בה הכתה את שרשיה מחציתה של יהדות תוססת זו בעוד יתרה מאס בסבל ובתלות של עם רדוף פגעי גלות ונשמתו על חוף מולדת לא ותרה כי את רוחה איש לא הצמיח וכבר בהגנה עצמית חשל כחה מול בריזניו של הג'יהאד שלא קלטו אלא את שפת הדיפתה של התקפת חיות-אדם במטר-האש שלה נועד ומאותו אף-על-פי-כן גם נסתבר כי יתכן לחיות אחרת, בזקיפות-קומה תמידית ולא כרעוד מעוט נרדף על תקן של עלה נדף - כי אם לבטח, ובארץ יהודית.

וכשבמעט צורותיהם הם על אדמת אבותיהם נגלם הציגו בחשש ובחקה הבניה שארית פלטה דוניה זו כי חבלי קליטה של שלל תפוצות שאל אגן אחד נקרה שטפן מקצות תבל לכאן הם לא רק על, הם גם מבחן - והיא עמדה בו בכבוד ובגבורה אם בסגרי או בשרכ, אם בשדות פאלקה או שדות קרב, אם בחדרות לדה או בתגות קבורה

והיא עברה כשאר תפוצות - עזות, זקופות ואמיצות - את כל טבילות הדם, היזע והאש ואף כי לעתיד תהרה לא שכהה את עברה והתאמצה להנחילו לדור יורש למרות נוקי התערבותן של פרובוקציות השטן שבצעמו הודה שם בחינת רחב שהוא רוצח ושוחט אך גם משפית את החטא כמכחישי שואה רבים שהם שליחיו.

ומאחר שאין פנה שאין חשים בה, במדינה, בתרומתם של בני גולה כה עתיקה שענדתם, עד דור שלישי, חלקה מרגש ומחשי בכל שכבה בה, צעירה או ותיקה, והיא ברכה בעשיה: צבא, מסחר, מעשיה וחקלאות נשיר ואמניות מסך - הגיעה עת כי יתקן גם אותו עול שעד כאן על פרק 'עיר ההרבה' שלה פסח ושילדי בית ישראל ידעו את הכתוב לעיל וילמדו ממנו לקח תוך שלוב זכר השבח הנורא ותפארתה של הגבורה שחוללו את ספורו של משא לוב.

תקווות הרב

תקווה בדש, בתו של הרב כמוס עגיב, הרב המחנך הדגול והנערץ על רבים מקהילת לוב, היא אישה עדינה וכובשת, שהחלה דרכה בהוראה בהיותה בת 13.5 שנים בלבד בלוב, ובה היא ממשיכה לעסוק עד היום. חייה של תקווה שזורים באלו של אביה, וחיוך רך ומלא אהבה נסוך על פניה כשהיא מדברת עליו: "אב יחיד ומיוחד".

מאת: דינה דנון-דאבוש

נזף בי או באחי, היה בינינו יחס של כבוד, וזכיתי לילדות יפה מאד שעד היום אני לא שוכחת. אבי תמיד היה אומר: 'חבל שאין לי עשר בנות כמוך', אומרת תקווה בדש וחיוך רך ומלא אהבה נסוך על פניה כשהיא מדברת על אביה - אותו האב הרוחני הדגול, המחנך ואיש הרוח הנערץ, שעם מותו לפני עשרים שנה השאיר חלל גדול למשפחתו ולכל קהילת יוצאי לוב. תקווה מספרת בגאווה על אימה: "אימא הייתה אישה נאה, משכילה, יפת נפש ויראת שמים. תמיד היתה לבושה בצניעות ובטוב טעם. אמא למדה בבי"ס איטלקי והייתה תלמידה מצטיינת תמיד עזרה לנו בשיעורי הבית. גם בארץ המשיכה ללמוד בבית ספר תהיל"ה, והמורות החמיאו לה תמיד על הידע ועל החיבורים היפים שהיא כתבה" וחותרת: "יהי זכרה ברוך!".

אביה של תקווה החליט להעניק לה את שמה מיד עם לידתה כביטוי לכיסופיו ותקוותו לעלות לארץ ישראל, שאותה העריץ ואליה השתוקק להגיע.

עוד סיפרה תקווה כי עירנותה של אימה הצילה אותה משם לועזי: כאשר אימה הלכה לרשום אותה במשרד הפנים, היא הבחינה שהפקיד רשם בטעות את השם "טונינה" במקום "תקווה", אימה התרעמה עליו וטענה כנגדו: "אמרתי לך ששם בתי תקווה, מה פתאום רשמת טונינה?", והפקיד תיקן את השם לתקווה.

ילדי המשפחה גדלו על סיפורי התורה ועל החידושים ששמעו תמיד מפי אביהם הרב הסבים והסבתות סיפרו להם אגדות, הרעיפו עליה ועל אחיה אהבה, ולא חסכו מהם חיבוקים ונשיקות: "גדלתי בבית מלא אהבה, לא זכורה אפילו פעם אחת שאבא

תקווה בדש נולדה בטריפולי ב-15 באפריל 1937 לרב כמוס עגיב, למשפחת סעדה, ולרבנית רחל-חלו, למשפחת בורת'ה וחדד, נצר למשפחת רבנים גדולים.

במשפחתה הייתה חשיבות עליונה לחינוך ולהשכלה, כך היא מספרת: "כשאימא הייתה רווקה, היא שמה את ידה על המזוזה, התפללה וביקשה: 'עסני ראג'ל קרארי' הת'ורה וזיין הצ'ורה' (משמע: הענק לי בעל תלמיד חכם ויפה תואר)", ומסכמת בשמחה שאימה קיבלה את שביקשה.

לאחר שה' קיבל את תפילתה והיא נישאה לאיש כלבכה, חזרה אימה ושמה את ידה על המזוזה, והפעם בבקשה: "חיאר הת'רבייה ו'ולדאן ובנייה" (משמע: החינוך הטוב הוא כשיש שני בנים ובת); ואכן גם תפילה זו נענתה, והיא זכתה לבת ושני בנים.

שבטריפולי, ומצאו בו רק קיר אחד של הבית עומד על תילו - היה זה הקיר בו עמדו ספרי הקודש.

בת הרב למדה בבית ספר עברי, שבו דיברו עברית כשפה ראשונה, ואיטלקית כשפה השנייה. היא למדה אצל המורים: אסתר טייר, דניאל ברנס, הרב מרדכי ברנס, צורי שדי פדלון ועוד, ומשחזרת כי "דיברנו בשפה לפי כללי הדקדוק העברי, וללא שגיאות".

בנוסף היא מיטיבה לזכור את ההשקעה בתלמידים ובבריאותם בטריפולי: "בכל בוקר עמדו התלמידים בשורות, וכל ילד קיבל כף שמן דגים ורבע תפוז להחלפת הטעם. בצהרים הוגשה ארוחה שסופקה ככל הנראה מהג'וינט. ובשעה ארבע אחה"צ קיבל כל ילד כוסית בוטנים".

תקווה מלאת אהבה וגעגועים לאותם ימים: "כל התלמידים ידעו לשחות מבלי ללמוד. הים של טריפולי היה כמו בריכה".

לדבריה חיי החברה של הצעירים בטריפולי היו עשירים ומהנים, בעיקר בשל הפעילות הציונית הענפה בתנועות הנוער הרבות. היא נזכרת שבתנועת ה"צופים" לבשו החניכים מדים שהיו זהים לאלו שבארץ, וחילים מהבריגדה היהודית לימדו אותם שירים בעברית ולרקוד "הורה".

בתקופת העלייה שרר מחסור במורים לעברית, לפיכך לקחו אותה ואת חברתה דינה נעמן, שנראו מפותחות לגילן (13-13.5), לתפקיד של מורות. תקווה נהגה ללבוש את בגדיה היפים של אימה כדי להיראות מבוגרת יותר, ונכנסה לכיתה ללמד.

כשהמשפחה עלתה ארצה בשנת 1951, רוב המפליגים באוניה "גלילה" היו מורים, אשר שרו כל הדרך שירי ארץ-ישראל ושוחחו בעברית, דבר שגרם להשתתות מצדם של הימאים.

זיכרונותיה של תקווה מראשית ימיה בארץ נוגעים לרמת השפה העברית שהייתה

הרב כמוס עגיב עם התלמידים בפאנדק שמללי ליד הים בשנת 1950

"גדלתי בבית מלא אהבה, לא זכורה אף פעם אחת, שאבא נזף בי או באחי, היה בינינו יחס של כבוד וזכיתי לילדות יפה מאד, שאני לא שוכחת עד היום."

"אימא תפרה ורקמה בחדר עליון, ותמיד הלבשה אותנו יפה ובעצמה התלבשה בטוב טעם. בזמן המלחמה היה מחסור אצל כולם, אך אימי לא ויתרה על מנהגה, ותפרה לנו בגדים יפים ממצנחים ומבד יוטה עדין". תקווה נזכרת שלא היה מי שהאמין שמדובר בלבוש מבד פשוט ביותר. אחרי המלחמה חזרו בני המשפחה לביתם

אך לא הכול היה דבש בחיי משפחת עגיב (עג'ב-פלא):

המלחמה גבתה מחיר יקר, והשכול היכה בשתי המשפחות הן של אימה והן של אביה, וחשפה את תקווה ליגון המתמשך של שתי סבתותיה, שהתאבלו לשארית חייהן על ילדיהם.

במלחמת העולם השנייה גורשה סבתה מצד אימה, מיסה, לטוניס עם בנה צ'צ'ו. צ'צ'ו נהרג בהפצצות בהיותו בן שבע עשרה, וסבתה נותרה עם שתי בנות בלבד. מאותו רגע סבתה התאבלה עד יומה האחרון על בנה שנקטף בדמי ימיו.

הסבתא אף סרבה בכל תוקף לקבל שילומים; היא לא היתה מוכנה "ליהנות" כדבריה "על חשבון בנה המת". תקווה חושבת כי בדיעבד ייתכן כי סבתה הייתה צריכה לקבל את הכסף, ולרכוש בעזרתו ספר תורה לזכרו של בנה; אולי היה בכך קורטוב של נחמה עבור לבה המתייסר.

חיים, אחיו הצעיר של אביה, נפטר מטיפוס כאשר המשפחה שהתה בכפר: "היה חשוב למשפחה לקבורו בבית העלמין בטריפולי", היא מספרת בכאב: "השלטונות לא אישרו את העברת הגופה, ולכן הושיבו את דודי המת בכרכרה, כאילו הוא חי, והסיעו אותו כל הדרך מצ'רונה לטריפולי". לנו קשה לתאר את המסע הסוריאליסטי הזה, שהיה בו סיכון חיים עבור כיבוד הנפטר; איזו מסירות נפש!

תקווה חוזרת ונזכרת בימים הרחוקים: "היינו שואבים מים מהבאר. במים היו תולעים אותן סיננו בעזרת בד דק", ומוסיפה, "לא פלא שהיו מחלות ומקרה מוות, כיוון שהמים היו מזוהמים ומערכת הבריאות הייתה לקויה".

מזכרונותיה של תקווה ניתן ללמוד על התושייה שגילו האימהות כדי להתגבר על המחסור:

בית הספר העברי בדאר אל סרוסי שנת 1950

בתקופת העלייה שרר מחסור במורים לעברית, לפיכך לקחו אותה ואת חברתה דינה נעמן, שנראו מפותחות לגילן (13-13.5), לתפקיד של מורות. תקווה נהגה ללבוש את בגדיה היפים של אימה כדי להיראות מבוגרת יותר ונכנסה לכיתה ללמד.

מהבית לשם פרנסה על חשבון זמן האיכות עם ילדיהם, ולכן היא משתדלת להנעים את זמנם של הילדים ולספק להם חמימות במנות גדושות.

שבת", הייתה סבתה מעבירה לה את התרומות: "היה זה טקס קבוע: סבתא, הגאה בהישגיה, היתה מבקשת מרג'ינה לנחש בכמה מסתכמות התרומות שאספה.

רג'ינה הייתה מנחשת, לדוגמה: '50 לירות', וסבתא היתה מבקשת 'זידי' (משמע: הוסיפי), ורגינה היתה שואלת: 'אספת 100 לירות? והסבתא שוב 'זידי, זידי', עד שהיתה מגיעה לסכומים גבוהים של 200-250 לירות". התרומות שנאספו ארגנה רג'ינה אירועי בר-מצווה ליתומים, הכנסת כלה, רכישת טליתות וסידורים ועוד.

כיום, בגיל 73, תקווה עובדת כגננת בצהרון, ומצהירה כי: "עיסוקי נותן טעם לחיים ומתבל אותם", ומודה כי: "כשאני מגיעה לגן, הילדים רצים אלי ומחבקים אותי בחום אני מתמוגגת קבלת הפנים לה אני זוכה מהם זה הדבר הטוב ביותר שאני יכולה לצפות לו, זהו חמצן עבורי ומעניק לי את ההרגשה, שגם בגילי יש לי מה לתרום".

שגורה בפיה: "כשהייתי עולה חדשה שאלתי עוברים ושבים 'היכן משלשלים מכתבים?', וצחקו ממני. בטריפולי דיברנו עברית והוטה וטובה מזו של ילידי הארץ".

בארץ, בדומה לארץ הולדתה, התקבלה תקווה למשרת הוראה, וזאת בהסתמך על הניסיון ועל ההמלצות שקיבלה ממנהליה בטריפולי.

בשנת 1954, בהיותה בת 17, נישאה תקווה לרפאל בדש, איש נעים ההליכות וטוב המזג, ועברה לגור ברמת גן.

כשנולדו ילדיה עזבה את עבודתה בהוראה, והתמסרה לגידולם ולחינוכם. משבגרו ילדיה חזרה תקווה לעבוד כגננת, ובעיסוק זה היא מתמידה עד היום.

תקווה גדלה על ערכים של נתינה וסיוע לזולת לשם שמיים, ובהקשר זה היא נזכרת כיצד סבתא בורת'ה הייתה מכתת רגליה ואוספת תרומות מנשות אור יהודה ורמת פנקס.

כשרג'ינה מימון הגיעה אליה "לעשות

תמונה משפחתית. טריפולי 1946

כהמשך למסורת בית אבא, שיעורי התורה לא נפקדים מחייה, ובשבתות היא מקפידה ללכת לבית הכנסת "אוהל רחל" הסמוך לביתה.

כמו אימה לפנייה, היא שמחה על הזיווג שלה: "יש לי בעל מקסים, ברוך השם, שלושה ילדים (וואלד ובנייתן): רחל, מלכה וצור ו-12 נכדים, כן ירבו - אמנו! ומסכמת: "וכל יום אני מודה לה' שזיכני בכל זה". יש תקווה.

תקווה היא אישה עסוקה מאוד: היא מצוירת, מתעמלת ומכינה לילדי הגן יצירות אומנות של ממש כדי ליצוק תכנים חינוכיים לסיפורים ולמשחקים. כשראיתי את העבודות שהיא מכינה כמו ידיה עבור ילדי הגן, עלה בי הרצון להיות שוב ילדה, וליהנות במחיצתה של אישה מופלאה זו. תקווה כואבת את אורח החיים המודרני, המאלץ את ההורים להעדר שעות ארוכות

תקווה ורפאל בדש

רבי שמעון לביא זצ"ל

מסכת חייו פועליו ונפלאותיו של מחייה היהדות בלוב

מאת: דוד ג'אן (ג'עאן) ויוסף בן דוד ג'אן (ג'עאן)

עוד שמעתי מזקנים שקבלה בידם שהרב האר"י ז"ל הגיד למורנו הרב חיים ויטאל שיש חכם אחד במערב מקובל גדול ואם יהיה ככאן ישיג השגה גדולה". ונפטר הרב בטרראבלס שנת ה'ש"ם (1580) נפשנו בחיים.

עוד שמעתי מזקנים שהיה מקודם קבור במקום אחד סמוך לעיר הרבה במקום שקורין "סוק אתלאת" רצה לומר שוק של יום שלישי, ועל ידי סיבה הסינו בית החיים משם אל מקום אחר רחוק מן העיר אשר קוברים בו עד היום והוא על שפת הים ולפעמים היה בוקע הים בקברו, ובא בחלוס אל רבני העיר בשנת התצ"ג (1773) להסיע אותו משם אל אמצע בית החיים ונתייראו לגלגלו מקברו ובנו חומה קטנה בינו ובין הים, ובא עוד הפעם בחלוס והזהירם הרבה על זה ואז עשו תענית וטבילה והוציאו עצמותיו אל תכריך חדש וקברוהו באמצע בית החיים, ומי שנגע בו לא השלים שנתו רחמנא ליצלן, ובאותה שנה באה המגפה לעיר ונפל עם רב מישראל רחמנא ליצלן, ועד היום קברו מוכן ומזומן לעת צרה וצוקה ב"מ לעצירת גשמים וכיוצא הולכים להשתטח על קברו ולומדים שם תהלים ותיכף מתקבלת תפלתם ומיד נענים. ובדידי הוה עובדא פעם אחת רצייתי להסיר העפר מעל המצבה לראות מה כתוב בה ואני מסיר העפר וכרגע חוזר כבראשונה".

"בספר יבין שמועה בהקדמת הליכות עולם נזכר הרב וידאל לביא, הוא רבינו שמעון ז"ל מטוליטולא שחיבר הספר לכבודו, ובהקדמת החייט גם כן. ובנו הרב הגדול הבחור יוסף לביא נפטר שנת השפ"ו (1626), כך כתוב על מצבתו. ובנו הוא החכם שמעון לביא אשר ישא את שם זקנו, הוא הדפיס בפעם הראשונה בויניציא את המחזור שפתי רננות בשנת הת"ח (1608). בספר יד נאמן נדפס ביאור קצת מלות קשות שבספר הזוהר הקדוש להרב הקדוש המקובל האלוקי הרב שמעון לביא בעל כתם פז, ופיוט בר יוחאי זצ"ל, גם נדפס פירוש על הפיוט בר יוחאי בשאלוניקי תקס"ד (1804). ועדיין משפחתו בקהילת קדש טראבלס והם אנשים יראי אלקים. ועיין בספר מקור ברוך פיתוסי דף קמ"ז עמוד

באחת התקופות הנראות ביותר ליהדות לוב, מגיע ללוב החכם השלם הדיין המצויין המקובל האלוקי, ר' שמעון לביא זצ"ל. בתקופה זו נכבשת לוב על ידי הספרדים הנוצרים ולאחר מכן על ידי העותמאנים. היהודים נרדפים עד חורמה ומדוכאים עד עפר על ידי הנוצרים, ואף על ידי העותמאנים, ונמכרים לעבדים ולשפחות.

ר' אברהם כלפון בספרו "מעשה צדיקים", אשר טרם פורסם, פותח בפנינו צוהר על מסכת חייו ופועלו של ר' שמעון לביא זצ"ל בלוב, על מפעל חייו האדיר והעצום להרמת קרנה של היהדות שם, ועל משנתו הרוחנית הקבלית המופלאה שעליה עמל בארץ לוב, ואשר נפוצה והתרחבה בכל קצווי תבל ובכל בית יהודי באשר הוא שם. פרטי אינפורמציה רבים מצויים במקור זה וביחוד יש לשים לב לעובדה שצאצאיו של ר' שמעון לביא מממשיכים אחריו לשאת בנטל הרוחני ליהדות לוב:

"מורנו הרב רבי שמעון לביא מגירוש ספרד ונשבה ביד הישמעאלים ונפדה ובה לקהילת קדש טראבלס המערב יע"א (בשנת ש"ט, 1549, כן כתב בעמודי העבודה בערכו משם הרב חיד"א בשם הגדולים) והיה בדעתו ללכת לארץ ישראל, וכאשר ראה בליל שבת קדש אומרים העמידה בלחש ורובם אומרים העמידה של חול בחן ומצא שרוב העיר הם עמי הארץ ואין ביניהם שום תלמידי חכמים, אמר טוב לי לשבת פה וללמד אותם תורה ומצוות מלכת לארץ ישראל, ויאל לשבת שם והרביץ תורה ביניהם וקבע להם שיתפללו תפלת ערבית בקול רם. וחיבר ספרו כתם פז על הזוהר הקדוש בשנת כ"י פאר"ך (של"א 1571) ונדפס ממנו על ספר בראשית. ושמעתי, אני הכותב אברהם (כלפון), מזקני עירנו שחיבר על כל הזוהר ונאבד. ויש מי שראה בכתב גם על ספר שמונת מהזוהר ונאבד. ונוהגים בטרראבלס שלומדים בו בכל בקר קודם עלות השחר עם הזוהר הקדוש והוא בכתב יד, ואחר ימים ושנים העיר ה' את רוח החכם וגביר הרב ישועה הכהן סנוג' ושלח והעתיקו מקהילת קדש טראבלס ושלח להדפיסו בליוורנו שנת התקנ"ה (1795) בהסכמת החכם מאיר סאנגוניטי והחכם יעקב נוניסואיס והחכם שלמה מלאך, והגיהו החכם יעקב בן אנאים. והרב המופלא חיד"א ז"ל קרא אותו בזה השם "כתם פז" כי חשבון המלים כחשבון שמו "שמעון לביא", ועוד פ"ז ראשי תיבות פירוש זהר.

ב' פרשת שמיני ענין נפלא מהרב שמעון הנזכר.

מתוך הספר הנדיר "מקור ברוך פיתוס" מביא אנוכי בפניכם את דבר המעשה הנפלא:

"שמעתי מעשה שהיה בעיר טריפולי יע"א, בימי הרב הגדול המקובל האלוף מורנו הרב שמעון לביא זצ"ל, שבא איש אחד מארץ מרחקים כרס וזקן ואמר שהוא יודע לומר לכל אדם בחכמת הפרצוף מי הוא גלגול או ניצוץ מי ועושה לו תיקונים ובגוף כולי עלמא ואתו גביה. וכשמע מורנו הרב שמעון לביא זצ"ל בו, שלח אחריו להודיעו גלגול מי הוא. ומרוב גובה עיניים ורחבות לבב האיש ההוא לא רצה ללכת לו. ואז הרב חלץ תפילין והלך לו וחילה פניו שיאמר לו גלגול מי הוא ומה הוא תיקונו. והביט בפניו וה' הכשילו לגלות קלונו ופי כסיל מחתה לו, ואמר לו אתה גלגול דניאל איש חמודות. וכשמוע הרב כן, צעק צעקה גדולה ומרה לאמור: צא איש בליעל וחנף צבוע, הלא כבר אמרו חז"ל שדניאל בישרו ה' שלא יתגלגל כלל. והוציאו מהעיר בחרפה וקלון כי ה' אוהב משפט."

כדי להבין יותר לעומק את אופי התקופה הנוראה ליהודי לוב, שקדמה להגעתו של ר' שמעון לביא, נעזר בתיאורו של פרופסור הירשברג בספרו "תולדות היהודים באפריקה הצפונית":

"מאז כיבוש העיר טריפולי בידי הספרדים בשנת 1510 נתונה הייתה עד שנת 1551 תחת יד שלטון נוצרי. עד 1530 משלו בה הספרדים במישרים, ולאחר מכן מסורה למיסודר אבירי מאלטה. בתשובה מזמן כיבוש העיר בידי התורכים בשנת ש"א 1551 נזכר שכאשר לכדו את טראבלוס אשר בבירבריה ונשבו בתוך העיר הנ"ל כמו מ' נפשות של יהודים ולקחם שר צבא הדוגיאות לחלקו והעלה את דמיהם כפלים משוויים."

ר' מרדכי הכהן בספרו "הגיד מרדכי" שופך אור חריף ואכזרי יותר על תקופה זו:

"בימים ההם עת תוקף האינקוויזאסיון האכזרית הזעומה לחצו את המושלמים הנמצאים לבוא בברית דת נצרת, אך היהודים אז היו בטריפולי ערך שמנה מאות משפחות. קצת מהם נתפזרו הרחיקו נדודים אך לא נתודעו קורותיהם, ושאר היהודים נלחצו כפלים. המון מהם נתפזחו עצמותיהם בחימה שפוכה חכמת חיות טורפות. קצת מהם הובלו בשביה, נמכרו לעבדי עולם, אך אחיהם היהודים בשאר ארצות פדו אותם מיד שוביהם בכסף מלא. הברברים אשר לפנייהם קבלו דת מחמדנית והיו אחוזים בטריפולי תחת יד הספרדים, אכפם ההכרח ויקבצו דת נצרת, אך מהם רק למראה עינים."

כמו כן מוסר לנו ר' מרדכי הכהן בספרו "הגיד מרדכי" פרטים נוספים על ר' שמעון לביא זצ"ל, המשלמים את פסיפס תרומתו הכבירה לשיקום יהדות לוב:

"בשנת הש"ט 1549, אולי טעות נפלה וצריך להיות השי"ט 1559, החכם ר' שמעון לביא יצא מעיר פאס אשר במארוקו, והיו רגליו מועדות ללכת לשכן כבוד בארצנו ארץ ישראל ובדרך הלוכו עבר טריפולה וימצא את היהודים אין להם ראש ומורא, אזי בחר לו לשבת בטריפולי לתקן את אחיו היהודים מלהעלות לארץ ישראל."

רבי שמעון לביא היה איש חכם נפלא מקובל אלוף תלמודי ותורני ותוכני ורופא. גם בשאר החכמות לא קצרה ידו. הוא היה הרופא של

יחיה פאשא מושל טריפולי! והיה רבי שמעון מכובד מאד בעיני שרי הממשלה.

הנהגת היהודים בתקופה הזאת, כפי מה שהורה אותם החכם ר' שמעון לביא, ראשון הוא לכל דבר שבקדושה וכמעט הוא גירם. הוא תקן להם סדר התפלות על הרוב כמנהג הספרדים, כי הוא מגירוש קשטיליא. אך כמה מנהגים נשתנו ברוב הימים, תקן מורים לנערי תלמוד תורה ומהגדיים נעשו תישים.

הוא תקן גם הנהגת דיינים, שפרו אחרי דבריו דור אחר דור לפקח על כל הדברים הנוגעים לתהלוכות העדה ולעמודי הדת לבלתי יתורפפו.

כל הזקנים יתנו עדיהן ויצדקו על הנהגות הדיינים בימים הראשונים המדריכים את העם במעגלי יושר, ושפטו את העם משפט צדק בין איש ובין רעהו בהלכות נזקי שכנים, נחלות, צואות, מתנות, משא ומתן, וכל דיני ממונות, גם מכר קרקעות ושטרי הלואות, כיצא הכל היה ע"י הבית דין. גם דיני איסור והתר, קדושין וגטין, יבום וחליצה ועונש על הנאוף וחלול שבת? וכיוצא."

בספרו של בועז הוס "על אדני פז", על הקבלה של ר' שמעון אבן לביא, נשאבת אינפורמציה כבירה על יצירותיו הרחניות והקבליות של ר' שמעון לביא, תוך ניסיון להסביר את מהות החכמה הנשגבה הגלומה ביצירת המופת של ר' שמעון לביא "כתם פז".

יצירתו המרכזית של ר' שמעון אבן לביא היא פירושו לספר הזוהר, המכונה "כתם פז". כינוי זה העניק לו החיד"א לפי האמור בהקדמה לספר. ר' שמעון לביא מציין בפירושו לזוהר "פרשת לך לך", כי דבריו נכתבים בשנת של"א 1571. מכאן שהוא כתב

את ביאורו לספר הזוהר לאחר שהגיע לעיר טריפולי.

מדברי ר' יוסף חמיץ מתוך ספר יודעי בינה, פירוש לספר הזוהר:

"ומה גם שהנהג' נצב עלי והביא לפני פירוש קצת פרשיות מספר הזוהר שפירש הרב הגדול המקובל הנאמן כבוד מורנו הרב רבי שמעון בן לביא אשר הרביץ תורה בעיר טריפולי שבמערב בבואו שמה מעיר פיס שבאמת שפתים ישק והוציא תעלמות חכמת הקבלה כפי דרך הקדמונים וגם ממנו לקטתי עומרי להביא לפניך בספר הזה."

ממקורות נוספים למדים אנו על יצירות מופת נוספות של ר' שמעון לביא זצ"ל:

"בשער החיבור 'סדר תקוני כלה לליל שבועות כמנהג טריפולי' שנדפס בוניציאה שנת הת"מ 1680, נאמר: 'הסדר הזה תיקן איש חכם ורופא ואבי הקבלה כבוד מורנו הרב רבי שמעון לביא זצ"ל שגורש מספרד מעיר קאשטיליא'. התיקון המיוחס לר' שמעון אבן לביא מחולק לשבעה סדרים, המקבילים לספירות מחסד ועד מלכות."

לר' שמעון אבן לביא זצ"ל מיוחס אף "ביאור המילים הזרות שבספר הזוהר" הנמצא בכמה כתבי יד: "אמר ר' שמעון אבן לביא 'הרבה יגעני ומצאני התהלה לאל בהוציא המלות הזרות הנמצאות בספר הזוהר לאור וה' עזרני'."

ר' מרדכי הכהן בספרו "הגיד מרדכי" מגולל בפנינו את סיפור חשיפתו של הקבר המיוחס לר' שמעון לביא, ואת כל תלאותיו וחקירותיו למען הגיע לחקר האמת. יש לשים לב למשפט המפתח "יצא בת קול כי איזה צעירים בראותם כי עוד יד המחמדנים תקיפה, הלכו בלילה ההוא ויגנבו עצמות מבית קברות המחמדנים ויתנום תחתן, אך הקול לא

הפיוט "בר יוחאי" הנישא בפי כל בית בישראל והמושר בדבקות עילאית, הינו פרי יצירתו של לא אחר מאשר ר' שמעון לביא זצ"ל, הכותב אותו בטראבלס אשר בלוב, ודמינו בעצמכם לאלו תעצמות נפש אדירים, ולאלו רקיעים גבוהים מצליח להגיע ר' שמעון לביא בכותבו פיוט זה תוך שהוא מתבשם ושואב כוחות רוחניים מהתחדשות רוח התורה בטראבלס. הפיוט "בר יוחאי" נדפס בכל סידורי התפילות לאומרו בליל שבת קודם הסעודה ובבתי הכנסת. וחכמים גדולים אמרים שכל מי שהאיר ה' חחו עליו והוא ממארי קבלה, ינגן פזמון זה וזהו סגולה נפלאה להארת הנשמה. האותיות מחכימות והוא מסודר ומיוסד דרך המעלות, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, מלמטה למעלה עד לראש כל הכתרים.

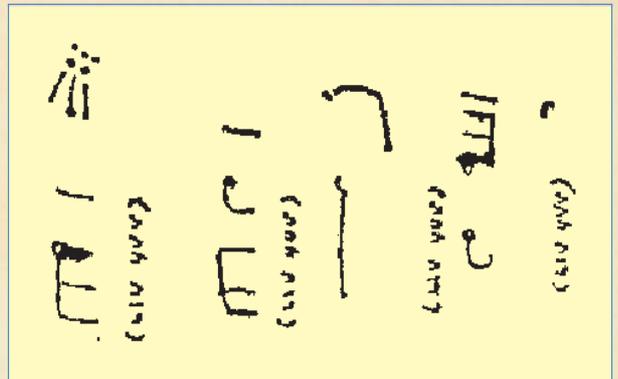
נתברר כי בין אמת בין שקר טוב יותר כשישתקע" המרמז על אפשרויות מפתיעות להעתקת מקום הקבר:

"בחדש אפריל 1912 התרע"ב, היו האיטלקים בונים ומכוננים אוצר למים נקיים בשדה אחת מול בית קבר בן ליאם סמוך לבית תפלת מחמדנים, נקרא בשם זאוית אדארעיא. הפועלים היו חופרים בבית התפלה הנז' סמוך לכותל המפסיק בין בית התפלה הנוכח ובין השדה הנז', והנה נגלה להם קבר אחד. קבועה בו אבן מצבה אחת, חרות בה אותיות משונות. יש בהן אותיות נראות כתב מחמדני ואותיות כתב עברי, ה' לוקארני קארלו, הוא המנהל (אדריכל) על בנין האוצר הנז', הגיד הענין להמרדכי כהן ויאמר: דע כי המקום הנז' נחוץ לנו לתשלום מפעל אוצר המים ורוצים לסתור את הקבר, בא נא וראה אם עצמות יהודי הם, העתיקום לבית הקברות שלכם, ובשעה שנגלה הקבר קמה רוח סערה.

ויעבר מרדכי להתבונן על משפט הקבר ומעשהו וירא כי הקבר חפור למזרח כמנהג המחוז אשר כל קברי היהודים חפורים רק למזרח לנוכח ארץ ישראל, אבל המחמדנים כל קבריהם לדרום נוכח מיקא (מכה) עיר קדשם, אולם גם כי מסימן החפירה למזרח נראה ברור כי הוא של יהודי, בכל זאת אין לתת אומן כי הוא קבר ר' שמעון לביא, יען בכתבת רבי אברהם כלפון מבואר כי מסור בידם שמקום קברו מול בית בן לימאם, במקום הנקרא צוק אתלאת, והנה מקום צוק אתלאת הוא רחבה אחת, אינו מוקף גדר, רק ביום השלישי היו מתאספים שם ההמון לעשות מושא ומתן תחת כפת המרום ובלי מחיצות.

אחר כך נודע הדבר כי מקום בית התפלה הנז' היה לפנים בכלל צוק אתלאת, רק זה ערך ארבעים שנה קנה המקום הנז' מהממשלה מחמדני אחד ושמו רג'וב פאשא, ואחר כך הוקף גדר ובנינים להיות בית תפלה וקף (הקדש).

וירא מרדכי את האבן הנמצאת על הקבר לחקור בה בעין חודרת, אך הנה היא כחידה שתומה רשומה מארבע רוחותיה בתורה הזאת:

מרדכי העמיק חקר להתבונן באבן כי אינה כשאר המצבות הפשוטות החרות בהן שם המת והזמן וכיוצא רק כמעשה הכשפים. היא מרובעת ממש ועוביה טפח בכל רוח, גובה שלשה טפחים, ברוח אחת חרות שם (אללה) ישר משוח בששר, ועוד חרותה אות (ם) אינה משוחה ששר, ברוח אחת חרות (ללהא), צרוף שם ה' בצרופים שעושים המקובלים וחרות !!! ובשתי הרוחות רשימות אינן אותיות הדורות, אינן ידועות אם אותיות עברית או מחמדנית.

חשבת דרכי לומר: אם הוא ר' שמעון לביא, מדוע שם ה' כתוב אותיות ושפה ערבית לא בשם הפשוט ולא בשם הצרוף שאות א' של אללה כתובה אחרונה, יען לפי דת יהודית אסור לחרות שם ה' על מצבת קבר, ואולי נעשו הצרופים סגולה, כי לפי הקבלה המסורה בידינו מאבות לבנים היתה קליפה אחת בימים הראשונים, שכל יהודי העובר בחצות יום השישי קרוב לבן לימאם, מיד נכנס בו רוח עיועוים לבטא בעל כורחו כי הוא מאמין במחמד נביא הישמעלים, ומאז נקבר ר' שמעון שם נתבטל כוחה. גם כי לא ראיתי הדברים הנז' בכתובות ר' אברהם כלפון נתעורר בקרבי עוד קצת אומן, יען הגיד לי ה' מאיר הלוי, הוא המנהל בבית הספר

לאליאנס, כי זה לערך שש שנים בא אליו משרת בבית התפלה הנז' ויאמר לפי תומו כי נמצא שם קבר יהודי אחד קדוש, ויתן לו ה' מאיר הנז' סך פרנק אחד לקנות בו נרות שעוה למנוחת המת הנז', וכן העיד לפני ועד הבית דין. אך כל אלה ההשערות אין בהן ראיה ברורה, גם ועד הבית דין הסכימו כי יובאו העצמות לתת להן קבר מקום מיוחד לבדן בבית הקברות. הלכתי שם א' מאג'ו (מאי) עם חברת יהודים להביא את העצמות, ואז היה היום בהיר בשחקים. היהודים התחילו להוציא את העצמות מן הקבר במעמד האדריכל הנז'ל, והנה פתאום נהפך הגלגל וירד גשם שוטף נורא, כמעט היהודים לא מצאו לאל ידם להשלים מפעלם כי אמרו אולי הם עצמות הצדיק ר' שמעון לביא ואין רצונו כי יפנו עצמותיו מפה, אזי אמרו: נא אדון נכבד, אנחנו טורחים רק לכבודך לבלתי יתחללו העצמות על ידי הזולת. אזי הגשם חלף הלך לו, גם השמים טוהרו והשמש בערה בהוד יפעתה כבראשונה. נשאו את העצמות על הכתפים בארון עץ, וכל הדרך עד הגיעם לבית הקברות היו מפיטים בקול רם פיוט בר יוחאי, אשר הפיוט הנז' חברו ר' שמעון לביא. כשמוע היהודים נתעורר רגש בלב כל הקהל ויצאו לקראתו כמוצא שלל רב, ערכו נרות וקריאת תהילים כל הלילה ההוא וגם יום 2 מאג'ו (מאי), זוללו מכיסם כסף נדבות לצורך הוצאות בנין חדר מיוחד לקבור בו את העצמות.

יום שני מאג'ו (מאי) ה' חסונא פאשא קרמנלי שלח למי"מ ראש הרבנים מר אליהו רכאח להזמינו על אודות הקבר הנז', ויקח בידו את מרדכי בעל הדבר.

ראש האזרחים פתח פיו בקצף לאמר: מה היא החוצפה אשר היהודים חללו כבוד קבר המוראבט הקדוש בן ליאם. באו אלי מחמדנים אנשי צורה, העידו כי היהודים פרצו ויקחו את גופו עודנו בבשרו ודמו, ולא הבאיש ורמה לא היתה בו. לו הרגישו המחמדנים, אזי תתעורר שערוריה ומהומה עד שפך דם, למרות כי אנחנו משתדלים להשקיט את הלבבות להיות נכנעים לפני הממשלה החדשה האיטלקית.

ויען מרדכי ויאמר: סלח נא, אדון נכבד, לא מקבר בן ליאם רק עצמות מקבר יהודי אחד פילוסוף חכם קדוש, אשר היה אבוד משנת הש"ם 1580 כך וכך היה הענין. וילך ראש האזרחים וסגנו הקפיטאנו ה' קאסטולדי ומרדכי עמהם להראות להם את הקבר, אזי בא מחמדני אחד נכבד ושמו בן חמודה העיד לאמור: כי זה קבר מחמדני אחד בעל הקרקע ושמו עלי אל מצרי, ואני בידי קברתי אותו זה לערך עשרים שנה.

מה מאד גדל הקצף על מרדכי מראש האזרחים, וימלא הקפיטן על מרדכי חימה. מרדכי לשוא הכחל אמר הלא חפירת הקבר למזרח היא משונה מכל קברי המחמדנים שהם לדרום.

מה הוא המופת חותך, שאל אדון מאג'ו, כי הם עצמות ר' שמעון לביא או של אחר. הרופא, ענה מרדכי, יחקור בעצמו אם הן ישנות משנת 1580 הש"ם ידועות והאם הן מפולמות (כלומר מכוסות שכבה רכרוכית) לערך עשרים שנה ידועות ואז אתן אותן ביד המחמדנים לטפל בכבודם.

יצא בת קול כי איזה צעירים בראותם כי עוד יד המחמדנים תקיפה, הלכו בלילה ההוא ויגנבו עצמות מבית קברות המחמדנים ויתנום תחתן, אך הקול לא נתברר כי בין אמת בין שקר טוב יותר כשישתקע יום שלשה מאג'ו (מאי) הלך הרופא בלוית המאג'ור לבית הקברות לחקור על העצמות, ויחליט כי חדשות הן לאמור: אם משנת 1580 היה מן הראוי להיות קלות. אזי לקחו את העצמות מאת היהודים ויקברו בכבוד גדול במקומן הראשון ויבנו על הקבר ציון מפואר חדש.

על קדושת קברו של מורנו הרב שמעון לביא בהיותו עוד ב"אלדהרה", מספרים מעשה זה מפיו של הרב הישיב ר' כמוס ימין זצ"ל, מי שהיה רבה של קהלת עמרוץ ונפטר בשיבה טובה.

"פעם השכמתי לבוא מעמרוץ לטריפולי, ומכיון שהיה ליל ירח בהיר ושעון אין לי, יצאתי מעמרוץ כמה שעות לפני עלות השחר בחשבי שאור היום קרוב לבוא. בהיותי קרוב ל"אלדהרה", התנפלו עלי שודדים ורצתי כל עוד כוחי בי עד שהגעתי למקום קבורתו של הגאון. אחזתי בשתי טבעות

ליסיכום:

כנגד כל הסיכויים, ולאחר תקופה נוראה העוברת על יהודי לוב, מצליח ר' שמעון לביא זצ"ל במשימתו הכבירה, ובמאמצים אדירים מצליח לשקם את חיי הרוח של יהודי לוב, ולהשיב עטרה ליושנה. יש לשים לב טוב טוב כי חרף פועלו האדיר הוא מוציא, בהיותו בלוב, מתחת ידיו יצירות קבליות רוחניות גדולות ועצומות ששמן הולך מקצה אחד של העולם לקצהו השני. בוודאי שאי אפשר לכך אלא אם כן מצוי בלוב עולם רוחני פעיל ותוסס. ר' שמעון לביא לא מסתפק בכך ומנחיל מורשתו זאת גם לצאצאיו הבאים אחריו, שמושכים בגאון את נטל המשא הרוחני ליהדות לוב, ומשמשים כדיינים ורבנים, כדוגמת הבן ר' יוסף לביא זצ"ל, הנכד ר' שמעון לביא זצ"ל, והצאצאים בדורות מאוחרים יותר, כדוגמת ר' יהודה לביא זצ"ל וכדוגמת הקונסול בלוב שאול לביא ז"ל המביא לידי סיום טוב את עלילת הדם אשר בבנגאזי.

הברזל שבדלת וצעקתי, ר' שמעון לביא, זכותך תעמוד לי בעת צרה זו, וכך עמדתי במקום מרעיד, מחזיק בטבעות הדלת מאין כוח לרוץ ולברוח עוד. הגיעו השודדים ועמדו בקרבת מקום ממוגי ושומעתי אותם אומרים זה לזה, אבל איפה הוא, לאן נעלם, הרי ראינוהו נכנס לכאן. וכך עמדתי רואה ואיני נראה עד שהשודדים הלכו, ואני עמדתי שם עד עלות השחר ונכנסתי לעיר."

יכולים אתם להתענג על מספר רב של לחנים שהולחנו לשני פיוטים של רבי שמעון לביא באתר האינטרנט "הזמנה לפיוט" www.piyut.org.il האחד הוא הפיוט המפורסם "בר יוחאי" עם 24 לחנים שונים מקהילות שונות, ובהם אף מקהילת לוב מפי כלימו דוס, והפיוט השני הוא "שבת כאישון בת עין". כמו כן תוכלו לשאוב אינפורמציה רבה על הפיוטים עצמם.

משרד האוצר
דוברות והסברה

ר' בתשרי התשע"א
14 בספטמבר 2010
דב. 2010-1868

ראש הממשלה, שר האוצר וסגנו מקדמים את הרחבת מעגל הזכאים לתגמולים לפי חוק נכי רדיפות הנאצים יוצאי לוב יצטרפו למעגל הזכאים לתגמולים משרד האוצר יקצה למהלך כ-110 מיליון ש"ח

לכל מי שתביעתו תגלה עילה כאמור.

נושא יהודי לוב טופל בהמשך לדיון הועדה המתמדת לנציגות ניצולי השואה ומשרדי הממשלה, בראשות מנכ"ל משרד ראש הממשלה, איל גבאי, אשר הנחה את נציגי משרד האוצר ומשרד המשפטים לבחון את הנושא ולהציג פיתרון ראוי.

שר האוצר, ד"ר יובל שטייניץ, התייחס למהלך ואמר: "קיבלנו החלטה חשובה שלא להקשות וללכת לקראת אוכלוסיית הקשישים ניצולי השואה אשר שהו בלוב בזמן מלחמת העולם השנייה. לאור הנסיבות שנוצרו, זה לא יהיה נכון לייצר מנגנון שיבדוק כל מקרה באופן דקדקני ומעמיק, דבר שעלול לגרום עוגמת נפש לקשישים עצמם וייצור מעמסה בירוקרטית נוספת. על כן החלטנו להנחות את הגורמים המקצועיים במשרד האוצר להעביר באופן גורף את הקצבאות לכל אוכלוסיית הקשישים ניצולי השואה ששהו בלוב, בהתאם לנתונים בסיסים בלבד של התובעים, כפי שמתחייב בחוק".

סגן שר האוצר, הרב יצחק כהן, הוסיף כי "אנו עדים לתיקון עוול היסטורי שנגרם לציבור רחב של ניצולי שואה, שלא זכו כלל לפיצוי בגין הסבל הרב אותו חוו בתקופת הנאצים. אני שמח שהצלחנו למצוא את המקורות הנדרשים למימון הפיצוי הראוי לציבור יקר זה ששמר על איפוק משך שנים ארוכות".

מנהלת הרשות לזכויות ניצולי השואה, עפרה רוס, ציינה כי היא "שמחה לקחת חלק בקידום מהלך שיקל על ניצולי השואה יוצאי לוב ויאפשר להם להצטרף למעגל הזכאים לתגמול. הרשות לזכויות ניצולי השואה תעמוד לרשות אוכלוסיית הזכאים יוצאי לוב, כמו גם אוכלוסיית הזכאים האחרות, ותסייע להם ככל שניתן בכל הנוגע לקבלת התגמול, מימוש זכויותיהם והטבות אחרות המגיעות להם".

משרד ראש הממשלה ומשרד האוצר קידמו מהלך לצירופם של יוצאי לוב למעגל הזכאים לתגמולים לפי חוק נכי רדיפות הנאצים. זכאותם של יוצאי לוב מתבססת על חשיפתם לרדיפות הנאצים ובריחתם מבתיהם מתוך פחד הנובע מרדיפות אלו.

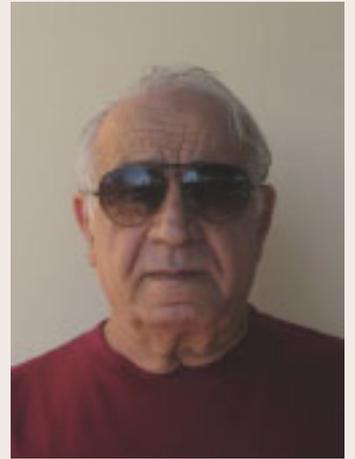
המהלך קודם בשיתוף עם הרשות לזכויות ניצולי השואה בראשות עפרה רוס. בהתאם לנתוני הרשות מדובר, בשלב זה, בכ-5000 תובעים. לפי הערכת הרשות, נאמדת העלות הכוללת של התשלום לכל 5000 התובעים בכ-110 מיליון ₪ רטרואקטיבית החל מאפריל 2010. בנוסף, כוללת זכאותם של יוצאי לוב קצבה חודשית קבועה בגובה של 1822 ₪ (מינימום) והטבות נוספות כגון: דמי הבראה, מימון תרופות, השתתפות בהחזר מס קנייה, פטור מאגרת טלוויזיה.

המהלך בא להרחיב את החלטת בית משפט השלום בתל-אביב שקבע באפריל 2010 כי מצבם של יהודי לוב בתקופת מלחמת העולם השנייה הושפע מהיחשפותם לרדיפות בשל יהדותם, בהשראה הנאצית. כמו כן, קבע בית המשפט כי יהודי לוב ברחו לכפרים, בין היתר, מתוך פחד מהשלטון הנאצי. נוכח הכרה זו, הורה בית המשפט לקיים דיון פרטני בענייניו של כל אחד מהתובעים יוצאי לוב הסבור כי מתקיימת בעניינו עילה לתביעה מהסוג האמור.

יחד עם זאת, החליטו שר האוצר וסגנו להרחיב, כאמור, את החלטת בית המשפט ולהעניק זכאות גורפת ליוצאי לוב שעילת תביעתם נוגעת לרדיפות ופחד מהשלטון הנאצי. בישיבה שהתקיימה בהשתתפות הרשות לזכויות ניצולי השואה, אגף התקציבים והלשכה המשפטית במשרד האוצר הוחלט, בהתחשב במספר התביעות הקיימות בנושא ובגילם של התובעים, כי במקום עריכתן של חקירות פרטיות מעמיקות בדבר מהימנות טענתו של כל תובע, ייתן התגמול

שמעון דרור בביתו מביט בספר החטיבה ונזכר...

מאת: משה (זיגי) זיגדון

המוזיאון במרכז המורשת מספק לא פעם סיפורים מרתקים והתרחשויות מעניינות. המדריכים, העושים עבודתם נאמנה, שותפים לאורחים בחוויות מהביקור שלהם במוזיאון והם מצפינים באמתחתם סיפורים מדהימים. הנה סיפור, שבוודאי יהיה לו המשך...

בלדה לחובש

לא בכל יום, מצליחים המבקרים לרגש את המדריך המלווה אותם בסיור במוזיאון. שפע המוצגים, התמונות, הקולות והצבעים מחזירים את המבקרים מבני העדה, אל מחוזות ילדותם, אל הבתים שנטשו, אל החברים שנשכחו, אל חוויות העליה לארץ, אל האוניות שהשיטו אותם לארץ הקודש.

כל מבקר וזכרונות הילדות שלו בגולה ובדרך מלאת הטלטלות ארצה. כאמור המדריך מוצא את עצמו נסחף עם האורחים ומתרגש יחד עימם מהחוויות שהם חווים במקום.

אולם ההתרגשות הגדולה ביותר שחוויתי עד היום בתפקידי כמדריך היתה, כאשר לווייתני אורחים שלא מבני העדה, אורחים שבאו להציץ ולראות את המוזיאון שדיברתי בשבחו בפניהם, בהמשך לסיור באולם הראשי, עברנו דרך חדר יזכור וירדנו במורד המדרגות דרך שדרת הדגלים של חילות צהל השונים. הגענו אל פינת ההנצחה לבני העדה שזכו לצלשים, והנה אחד האורחים שלי, שמעון דרור שמו, אומר בקול מלא התרגשות, בהצביעו לעבר תמונתו של אחד ממקבלי הצלשים שנפל בקרב, זה היה חייל שלי, הוא נפל לידי, אני הייתי מפקדו בעת

שמעון דרור מול תמונתו של יוסף חכמון ז"ל במוזיאון

שפע המוצגים, התמונות, הקולות והצבעים מחזירים את המבקרים מבני העדה, אל מחוזות ילדותם, אל הבתים שנטשו, אל החברים שנשכחו, אל האוניות שהשיטו אותם לארץ הקודש... כל מבקר וזכרונות הילדות שלו... המדריך מוצא את עצמו נסחף עם האורחים ומתרגש יחד עימם.

בטיהור בית באל-עריש מכח אויב. תוך כדי פעולת הטיהור נפצע אחד החיילים, ויוסי, למרות הסכנה והמשכו של הירי, אץ לטפל בפצוע, וכל זאת כאמור תחת אש כבדה, כתוצאה מכך נפגע אף הוא. אני, שנקראתי בקשר לבוא ולסייע בלחימה ובחילוץ, לא ידעתי בתחילה שיוסי החובש שלי הוא אחד מהנפגעים. עם ההשתלטות על המקום, נדהמתי לראות שאחד החיילים שלי, יוסי ז"ל, הוא זה שנהרג. קשה היה לי לקבל את הדבר ועד היום אני כואב את נפילתו בקרב. על פעולה זו הוענק ליוסי אות "עייטור המופת". כאשר הייתי בביקור במוזיאון, ראיתי את הצל"ש של יוסי ואת תמונתו, אחזה בי התרגשות רבה, זכרונות העבר שבו ועלו וכל תמונות הקרב עלו וצפו.

היום אני חש צורך לפגוש את משפחתו, כל תקוותי שיום זה יגיע בקרוב..."

שנפל. בעודו בוחן את העיטור כולו נרגש, מלטף שוב ושוב את הצילום על הקיר. למותר לציין שהוא הדביק גם אותי בהתרגשותו. משאלתו היתה להצטלם ליד העיטור. הוצאתי את המצלמה הנצחתי את הרגע המרגש, ולאחר מכן שלחתי את הצילום אליו. עד כאן הסיפור שלי.

ביקשתי מהאורח לראיין אותי ושיספר על נסיבות ההכרות ונפילתו של יוסף (יוסי) חכמון ז"ל ועל סיפור הגבורה שלו - הרי הוא לפניכם.

"הייתי מ"פ בסיירת ומפקדו של יוסי, הוא היה לוחם גדול מידות, טוב לב ותמיד היה ראשון לעזור בעת הצורך. עז רצונו היה ללכת לקורס חובשים וכשסיים את הקורס שב כחובש מחלקתי בפלוגת הסיור.

יומיים לפני פרוץ הקרבות, נתבקשתי לסייע לגדוד 76, שהיה לו מחסור בחובשים. יוסי נשלח וסופח ליחידה זו שעסקה

המוזיאון

שני

קוראים יקרים,

ברוכים הבאים למוזיאון יהודי לוב. מזמנת לכם חוויה המציגה במלל, צליל תמונה וחפץ את סיפורה המופלא של קהילה יהודית עתיקה ובעלת היסטוריה עשירה.

המוזיאון מתאר את תולדות הקהילה לאורך הדורות, תרומתם להקמת מדינת ישראל ועד ימינו אלה. זאת הוקרה לחולמים ואנשי המעש והצדעה לנופלים לדורותיהם, יחד נשמור על הגחלת ויוסיף כל דור נדבך משלו למורשתנו.

הביקור במוזיאון שלנו מרגש ומרתק - כולם מוזמנים לבקר.

2

3

1. נתיב הציונות
2. הכרכרה
3. חדר יזכור
4. תלבושת המכביה 1935

4

5

7

6

9

8

10

12

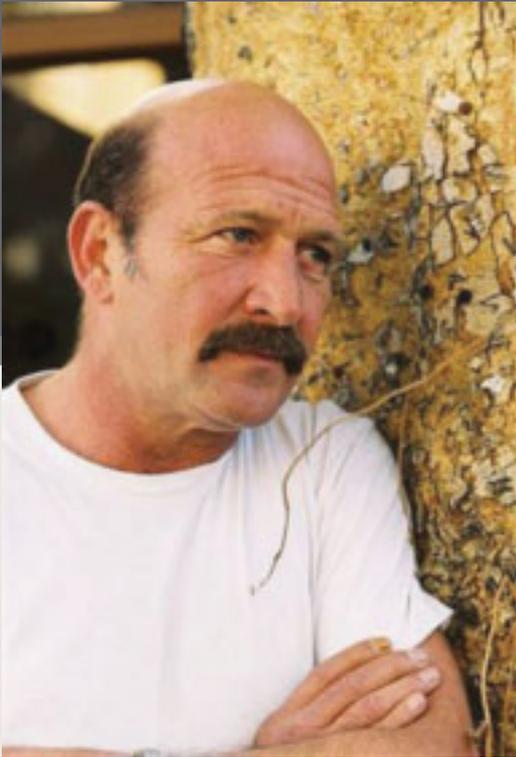

11

- 5. מוכר התבלינים והמאפיה
- 6. חרש הנחשת
- 7. החייט
- 8. הסנדלר
- 9. הצורף
- 10. הבית היהודי
- 11. אמנות בת זמננו
- 12. כלי כסף מסורתיים

מרכז מורשת
יהדות לוב

אחד משלנו

עמוס לביא, נפטר ב-10.11.2010 לאחר מאבק במחלת הסרטן בבית החולים איכילוב בתל-אביב, בהיותו בן 57. לביא לא חשף את דבר מחלתו ברבים, ומותו הפתאומי היכה רבים בהלם. אלפים ליוו אותו בזרכו האחרונה. טקס הפרידה נערך ברחבת תיאטרון "הבימה" בתל אביב, כשרבים מבכים את אותו האיש המוכשר שעבד עד יומו האחרון כשחקן, ושזכה בפרסים רבים בשל כישוריו. יהי זכרו ברוך!

מאת: טובה דדון

בשנת 1983 שיחק בסדרה הידועה "מישל עזרא ספרא ובניו" מאת אמנון שמוש. מאז השתתף בעשרות סרטים ובהצגות בתיאטרון הישראלי, בתיאטרון באר-שבע, בבית לסינ, בתיאטרון צוותא. על הצגה אחת אף זכה בפרס השחקן הטוב ביותר בפסטיבל עכו לתיאטרון.

במשך השנים עסק גם בתפקיד של מעצב אמנותי בסרטים רבים, כמו: "הקיץ של אביה", "הבריחה", ובנוסף פעל גם במחלקת הסאונד בסרטים "סוף העולם שמאלה" ו"הכוכבים של שלומי". כל אלה, ועוד רבים אחרים, זיכו אותו שלוש פעמים בפרס אופיר.

תושבי קרית גת, שאותם הכיר בילדותו, סיפרו כי כאשר הגיעו לעיר הגדולה ולביא הבחין בהם, הוא לא היסס לקרוא להם בשמם, תוך שהוא זוכר כל אחד ואחד מהם, ולהתעניין בשלום קרוביהם שנשארו בעיר שאותה כל כך אהב.

מותו של לביא הלילה היכה בהלם את תושבי קרית גת ואת חבריו הרבים מימי לימודיו, שהעריצו אותו ופרגנו להצלחתו על הבמות השונות.

כך היה לפני כשנה, כאשר הופיע לביא בהצגה של תיאטרון "הבימה" בקרית גת, ובתום ההצגה ניגשו אליו רבים מבני העיר שהתגאו בו, העריכו את כישורו והצלחתו וברכו אותו; וכמו תמיד הוא התרגש לראות את בני עירו הגאים בו, אשר תמיד ראו בו "אחד מהם".

בשכל יום יתבשל על הגז הביתי מאכל טריפוליטאי מובהק: החל מעסדה עם רינגה, וכלה בטבחה פשוטה עם עוף. בערב היינו מקנחים בתה ערבי עם בוטנים (ש"י מעה על קקיויה), או ערמונים על אש התנור (גזדל). הרבה צחוק והמון אהבה שררו בביתנו באותם הימים.

אבי ז"ל, שהיה עובד ציבור בעירייה, התרוצץ רבות בין המשרדים כדי להשיג למשפחת לביא קורת גג מכובדת. כמו כן דאג לריהוט ומוצרי חשמל עבור המשפחה שנותרה ללא כל.

עמוס לביא, אב לארבעה ילדים משלוש נשים, היה נשוי באחרית ימיו לשחקנית אולין הגואל. לביא השתתף בעשרות סרטים, הצגות וסדרות טלוויזיה. לפני מספר חודשים ספורים שיחק בסדרה הטלוויזיונית "מעורב ירושלמי", שבה גילם אדם חולה סרטן המבקש למחול על מעשי אביו כלפי משפחה ירושלמית עתיקת יומין. דמותו בסדרה סירבה לעצת רעייתו רמי (שאותה גילמה השחקנית/זמרת מירי מסיקה) ללכת לטיפול; ונראה כי המציאות לא הייתה רחוקה מתסריט זה.

את לימוד המשחק החל במסגרת שיקומו מהלם הקרב, בו לקה במלחמת יום הכיפורים. הוא סיים את לימודי המשחק בסמינר הקיבוצים, וסרטו הראשון היה הדרמה "מעגלים" (1980). כעבור שנתיים שיחק בסרט "אות קין" (1982) בכימויו של אורי ברבש, ובשנת

לביא נולד בלוב, עלה לארץ בהיותו ילד, וגדל והתחנך בקרית גת. ותיקי העיר הכירו היטב את המשפחה השקטה הזו, שבראשה עמד מוהל ושוחט שרבים נעזרו בשירותיו.

עמוס התייתם מאביו בגיל שבע, ואמו מיסה נשארה עם ארבעת ילדיה בקרית גת. מיסה, אמו של לביא, הייתה דמות צנועה, בעלת עיני תכלת מנצנצות ופנים לבנות כחרסינה, שנשארו כך עד יום מותה. והייתה ידועה כמי שתמיד חייכה ובירכה לשלום והצלחה את הפוגשים בה. האם ראתה נחת מכל ארבעת ילדיה, אשר כל אחד מהם עשה חיל בתחומו, ונפטרה 15 שנה לאחר מות בעלה.

את לביא הכרתי היכרות אישית בזכות העובדה שהוריו גרו במעברות סמוך לבית הורי, כמו גם בזכות העובדה כי שמו יצא לפניו כילד היפה שבשכונה.

ערב שבת אחד נשרף ביתם, והם נותרו ללא כל. הורי אספו את האם, את עמוס ואת האחיות רות לביתנו, עד שנמצאה להם קורת גג חדשה. משפחת לביא התגוררה איתנו במשך שלושה חודשים רצופים, כאשר הורי עוטפים אותם באהבה גדולה ובחמימות, האופיינית כל כך ליוצאי לוב, שגם הוריי, בנימין נעים ז"ל ואידה שתיבדל"א, נמנים עליהם.

היו אלה ימי חורף סגריריים, וכולנו הצטופפנו בסלון סביב תנור נפט, שחימם את הבית הקטן. הורי, ששמחו לארח את המשפחה, השתדלו

גבש 16 המבא...!

ג'לסינה דבש: "גיליתי שבית הכנסת שלנו נשאר על תילו. בשבריר השנייה ההוא שבו נעמדתי מול הבנין וראיתי שהוא נותר ללא פגע, עבר בכל גופי רעד עצום ודמעות חנקו את גרוני. במוחי רצו כמו בסרט מראות הרגעים ההם שבהם התעקשתי להסיר את כרזות "אחראק" (לשרוף) שתלו הפורעים על השער"

מאת: דוד ארביב (קושנה)

אולם הכנסים בבית מורשת יהודי לוב באור יהודה היה מלא מפה לפה, עת משפחת דבש המורחבת התכנסה לטקס מכובד, מרשים ומרגש לכבוד השקת הספר "מיוסף עד יוסף" לזכרו של יוסף דבש ז"ל, אבי המשפחה. כשהתחלתי לקרוא בספר הבנתי כי מדובר בספר יוצא דופן.

תיאור תלאותיה של משפחת דבש בתקופת הפרעות שערכו הערבים ביהודי לוב ביוני 1967 - ובהם הירצחו של הרב שאול דבוש - כתובים באופן מפורט ונוקב, ומתוך האותיות והמלים שריצדו לנגד עיני שמעתי את קולות הפורעים, ראיתי את המקלות והגרזנים שבידיהם, ונחרדתי כפי שנחרדתי באותו בוקר יום שני ה-5.11.1945 בהיותי בן שמונה, כשמתחת לביתנו, שהיה מרוחק כמה מטר מביתו של הרב שאול דבוש ז"ל שנרצח באותו יום, צעדו מאות פורעים בקריאות: "איטבאח אל יהוד", ובידם אלות וגרזנים.

בקריאת סיפור הגירוש המטלטל של משפחת דבש לתוניס במהלך מלחמת העולם השנייה, ובעיקר בקריאת סיפור התשייה של ראש המשפחה כלאפו דבש ז"ל - שברעיון חכם ומצמרר הזמין סנדלר שהתבקש לתפור סוליה כפולה ולדחוס כספים בסוליות נעליהם של ילדיו הקטנים בני חמש ושש, כאשר לדבריו הסתרת הכספים נועדה לכך "שכל אחד יהיה מסוגל לשרוד באופן עצמאי במקרה שינותק מהמשפחה" - לא הצלחתי להתרכז ולראות את הכתוב, כיוון שעניי מלאו דמעות, ומחשבותיי נדדו אי שם בדרכי המדבר בין טריפולי לתוניס, תוך שראיתי לנגד עיני ילדים קטנים תועים בסביבה עוינת בעולם אכזר, עד כי נחרדתי ונמלאתי חימה על עמי העולם הרודפים אותנו רק בשל היותנו יהודים. עוכרי ישראל, באשר הם, יכולים להמשיך לשנוא ולרדוף אותנו. הם ימשיכו לפחד מהעוצמה החבויה בגן היהודי (בעיקר כשאנחנו מאוחדים), ואנו נשרוד על אפם וחמתם, שהרי "נצח ישראל לא ישקר"! יפים בהקשר זה דברי מרק טווין וטולסטוי, שבהתייחסם ליהודים, טענו כי עם ישראל הוא הנצח עצמו.

בנוסף לחוויית קריאה מטלטלת זו, יש להדגיש כי בספר נכללים קטעים מרגשים, עד כדי דמעות של אושר, המתארים את מעשים של חיילים יהודים ארץ-ישראליים, שהסתכנו ב-1945 בישיבה בכלא, פרצו נשקייה, זייפו אישורי יציאה מהמחנה, ויצאו להגן על אחיהם הנרדפים שמעולם לא ראו ולא הכירו.

לא אוכל לסיים חיבור זה מבלי להזכיר את גברת ג'לסינה דבש תיבדל"א, אשתו של יוסף דבש ז"ל, אשר בזכותה ניצל בית הכנסת "דבש דאר אלמאלטי" משריפה. כשסכנת חיים מרחפת על יהודים הבאים בשערי לוב, בוחרת הגברת ג'לסינה דבש לשוב ללוב כדי לחלץ את ספרי התורה שהיו בבית הכנסת של המשפחה. לולא אמונתה החזקה בה' היא לא הייתה מעיזה לעשות זאת. ג'לסינה כל הכבוד!

הסיפור הנפרש בין דפי הספר הוא סיפורם של יוסף דבש ושל משפחת דבש. הספר מזמין להציץ אל החיים, אל התרבות, אל האומץ, אל ההצלחות ואל התהומות שחוו יהודים בגלויות לפני הקמת מדינת ישראל. במרכז הספר "מיוסף עד יוסף" עומד פרק הזמן שחלף בין פסגת חייו הקצרים של יוסף דבש, הראשון לסיפור זה, יליד 1893, לבין תלאות ופסגות חייו של יוסף דבש, השני לסיפור זה, יליד 1925, שהלך לעולמו בישראל בערב פסח 2007. פרק הזמן שנפרש ביניהם, חושף פרק מאלף בתולדות המשפחה ובתולדות קהילת יהודי טריפולי. החיפוש אחר שורשי המשפחה מלמד על נדודים ותלאות, שהחלו כנראה אי שם בתקופת גירוש ספרד, דרך המעבר לאיטליה, דרך המעבר לצפון אפריקה וכלה בחזרת משפחת דבש אל כור מחצבתה - ארץ ישראל.

לאורך השנים עוברת המשפחה, כמו גם חברי הקהילות היהודיות גרות, השפלות, הגלויות ופרעות, שהגיעו לשיאן בשנת 1967. עם פרוץ מלחמת ששת הימים, סולקה משפחת דבש סופית מהארץ שהיתה ביתה במשך דורות. הם הותירו אחריהם בתיים, חנויות ורכוש רב, אך מעל לכל מורשת מפוארת, קברים של בני המשפחה, בית כנסת, ספרי תורה ובהם ספר התורה שנכתב לזכרו של יוסף דבש "הראשון".

הספר "מיוסף עד יוסף" מלווה גם את מסעו המופלא של אותו ספר תורה לאורך כמעט 100 שנים. שלמה אברמוביץ

מאת: יעקב חגי' לילוף

פרופ' יוסי גמזו ונחום גלבוע

הגב' מרי חגי' לילוף, שאביה משה פלח-קיש הי"ד נרצח בפרעות 45, מדליקה נר זכרון

עצרת זיכרון לקורבנות הפרעות בלוב, שהתקיימה בבית

כנסת אח"י דקר בנתניה, הצטיינה בארגון מופתי הראוי לשבח והערכה. בין המשתתפים בכנס השתתפו: הרב יונה גולן, הרב יעקב גרוס, עו"ד יוסף מכלוף, חבר מועצת עיריית נתניה, ומר שמעון דורון שפתח את הכנס ואמר דברים בשם יו"ר הארגון העולמי. נחום גלבוע (נחצ'ה) עלה והציג את פרופ' יוסי גמזו, כותב הפואמה "משא לוב", המתארת את סבלם של יהודי לוב בזמן הפרעות. מרגש עד דמעות היה לראות כיצד פרופ' גמזו קורא בהתרגשות רבה קטע מהפואמה, תוך שהוא דומע וגרונו נשנק בקראו את המשפט: "אין הבדל בין דם יהודי מרוסיה ופולין לדם יהודי מלוב...". בסיום דבריו ציין פרופ' גמזו את חשיבות לימוד הנושא בבתי הספר.

זמר הטנור בוריס ירופייב

השקת הספר "מיוסף עד יוסף", שיצא לאור ע"י משפחת דבש אל-מאלטי, במרכז המורשת

הגב' ג'לסינה דבש

יצחק דבש

סגן שר האוצר, ח"כ הרב יצחק כהן הגיע באופן מיוחד למרכז המורשת כדי להודיע כי ראש הממשלה ושר האוצר חתמו על מסמך המכיר ביהודי לוב כניצולי שואה.

קובי מימון בביקור במרכז המורשת

הנהלת אגף מורשת במשרד התרבות והספורט בביקור במרכז המורשת

ביקור מנכ"ל המשרד לאזרחים ותיקים מר אהרון אזולאי במרכז המורשת

(משמאל לימין) ד"ר יצחק בן גד, הרב שמעון בר יוחאי וכלימוס דוס

עצרת זיכרון והילולה לר' כמוס עגיב ז"ל בביהכנ"ס "עץ חיים" באור יהודה

הרמת כוסית ומסיבת גיוס למני זיגדון כאות הערכה על תרומתו הרבה למרכז המורשת בתחום המיחשוב והאינטרנט מאז היותו תלמיד בכיתה י"א.

אלי סרור, יהי זכרו ברוך!

עאלה של מן לזכרו של אלי סרור ז"ל הצלם שנברא בצלם

מאת: דינה דנון-דאבוש

אחת הפעמים הראשונות לביקורי במרכז המורשת נועדה להשיג חומר לטובת כתבה שהכנתי לצורך לימודי, אך מיותר לציין כי ביקור זה התמקד בגילויים היסטוריים על משפחתי הפרטית ועל קהילת היהודים לוב. כל מה שידעתי, וחשבתי שאני יודעת הרבה, היה אפס קצהו של המידע היסטורי של הקהילה המפוארת שלנו.

כמו תמיד, מר מאיר כחלון, מר יעקב חג'ג' לילוף ומר אבי פדהצור - שאין צורך להציגם בפני קהל הקוראים, יצאו מגדרם כדי לעזור לי. כך גם ששאלתי לגבי קטע מצולם מהסרט "שאלה של זמן", שהיה בו כדי לסייע לי בתפקידי, הם הפנו אותי ללא היסוס "לצלם שלנו" - אלי סרור. פניתי אליו, ונענית באופן ענייני, חד וברור: "אכין לך עותק", ונתן לי את מס' הטלפון הפרטי כדי שאוכל לוודא צילצלתי. "העותק מוכן", אלי אמר לי, "איהיה במרכז המורשת בעוד יומיים, אך אם הסרט דחוף לך תוכלי לגשת אלי הביתה בגבעתיים ולקבלו עוד לפני כן".

איזו התנהלות נפלאה, חשבתי לעצמי. לאחר יומיים פגשתי לראשונה במרכז המורשת, והוא הושיט לי את עותק הסרט המבוקש. משמעותו הסמליות של שם הסרט "שאלה של זמן" הייתה בעיני סמלית גם לאיש אלי סרור, שהתנהל בדומה לשעון שוויצרי, תוך שאני מתרשמת עמוקות מהאחריות, מהרצינות

ומההתייחסות המכובדת מצדו לכל אדם באשר הוא אדם. באותו המעמד היה ברור לי שלאנשים כגון אלו - אשר רוח ההתנדבות שלהם טוטאלית, ובראש מעייניהם עומד הרצון להפיץ את המידע על יהודי לוב - ברצוני להתחבר. אכן, התחלתי בהתנדבותי במרכז המורשת, ושמחתי הייתה רבה בכל פעם שפגשתי את אלי במרכז, שכן הוא היה איש כלבבי: ענייני, חד וברור, ללא כחל וסרק. לצערי לא נהניתי די מההיכרות עימו, שכן חלה. מאז מחלתו והעדרותו מהמרכז חשתי בחסרונו. אולי אפשר היום לקבל חומר מצולם, אולם הכול "שאלה של זמן". תמיד אנצור את זכרון היכרותי עם הצלם שנברא בצלם, כי הוא מהווה עבורי דוגמה לכבוד כלפי הזולת ועמידה במילה.

דרושים מתנדבים לפעילות בקהילה

לאחר מאמצים רבים של הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב צורפו כ-5000 יוצאי לוב למעגל הזכאים לתגמול על פי חוק נכי רדיפות הנאצים.

אנו זקוקים למתנדבים בכל חלקי הארץ לשם העברת המידע על הזכאות לכל מי שנולד בלוב עד ינואר 1943, הכוונה והפנייה לגורמים מתאימים וכן מילוי טפסים. תשלומי הפיצויים לזכאים ישולמו רק לאחר הגשת הדו"ח עם כל המסמכים הדרושים למשרד אוצר, על כן דחיפות היא רבה. למתנדבים תינתן הדרכה.

פרטים בטלפונים:

03-5336272, 03-5336268

אירועים מתוכננים בקרוב

האבלוביאקה ה-5

כנס האביב השנתי של בני הקהילה
במלון ליאונרדו קלאב ים-המלח
ב- 3.3.2010

פרטים נוספים בטלפונים: 03-5336268 03-5336272

הרב ישראל מאיר לאו

אזכרה ועצרת ביד ושם הנצחה לזכרם של יהודי לוב שנספו בשואה במלאת 68 שנים לשחרור לוב

יו"ר יד ושם אבנר שלו

ב-26 באוקטובר 2010, במלאת 68 שנים לשחרור לוב, התקיימה במוזיאון "יד ושם" עצרת לזכרם של יהודי לוב שנספו בשואה. העצרת, בהשתתפות מאות יוצאי לוב, התקיימה בשיתוף המרכז מורשת יהדות לוב, הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב והעמותה הפרלמנטרית הישראלית לפעילות לזכר השואה וסיוע לניצוליה. האירוע התקיים במעמד סגן שר האוצר הרב יצחק כהן, יו"ר מועצת "יד ושם" הרב ישראל מאיר לאו, יו"ר הנהלת "יד ושם" אבנר שלו ואריה ברנע מהעמותה הפרלמנטרית הישראלית לזכר השואה וסיוע לניצוליה, ובהשתתפות הזמר דוד ד'אור.

דוד ד'אור

ברכות ואיחולים

לנילי זרוק
להולדת הנכד הי"ו
שנקרא ע"ש סבו
ר' רפאל זרוק זצ"ל

לסולי ולעו"ד רמי בובליל
להולדת שתי
הנכדות התאומות

לדולי ורפי חג'ג'-לילוף
להולדת הנכדה גילי

לידידנו כלימו דוס
להולדת הנכדה
ולבר-מצווה של הנכד

לידידנו ראובן אדאדי
לנישואי הבן

למלכה ומאיר כחלון
להולדת הבן

לאמילי ויוסי חג'ג'-לילוף
להולדת הנכדה הילה

לרוזה בדש
להולדת הבן

למלכה ויעקב חג'ג' לילוף
להולדת הנכד

לסבתא רבקה חדד
ברכות חמות
ליום הולדת ה-99
ממשפ' גואטה וחדד

הציבור הרחב מוזמן לבקר

במוזיאון יהודי לוב

רח' משה הדדי (הגולן) 4, אור-יהודה.

המוזיאון פתוח בכל ימות השבוע, בחול מועד ואיסרו חג

בימים א'-ה', בין השעות 09:30-17:00.

סיוור מודרך לקבוצות בתיאום מראש בטל': 03-5336268/72

e-mail: luv@bezeqint.net www.liluv.org.il

משתתפים בצער ובאבל

משפחת סרוור
עם מותו של חבר הנהלת
הארגון העולמי
ידידנו אלי סרוור ז"ל
חבל על דאבדין ולא משתכחין

משפחת סרוסי
עם מותו של אברהם סרוסי ז"ל
מנהל הקריה למחקר גרעיני לשעבר
נצר למשפחת סרוסי שתרמה
את דאר-אסרוסי בטריפולי
נשמתו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ

משפחת ששון מרומא
עם מות ראש המשפחה
ומהפעילים בקהילה באיטליה
בנדטו ששון ז"ל
מן השמיים תנוחמו

משפחת בובליל
עם מותו של איש הפעלים
ידידנו דוד בובליל ז"ל
ולא תוסיפו לדאבה עוד

משפחת סלע מטבעון
עם מות יקיר העדה
שלום סלע (סלהוב) ז"ל
המחנך וחוקר החינוך בלוב
חבל על דאבדין ולא משתכחין

משפחת גואטה
עם מותה של אם המשפחה
רינה גואטה ז"ל (לבית ג'וילי)
ת.נ.צ.ב.ה.

משפחת לביא
עם מות השחקן בן העדה
עמוס לביא ז"ל
המקום ינחם אתכם
בתוך שאר אבלי ציון וירושלם

משפחת חלפון
עם מותו של יצחק חלפון ז"ל
המקום ינחם אתכם
בתוך שאר אבלי ציון וירושלם

משפחת אל-על
עם מות אב המשפחה
ר' דניאל אל-על זצ"ל
המחנך ונעים זמירות ישראל
נשמתו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ

משפחת חיון מברא-שבע
עם מות אם המשפחה
יולי חיון ז"ל
תהי מנוחתה עדין

משפחת ארכיב מראשל"צ
עם מות אם המשפחה
רמו ארכיב ז"ל
מן השמיים תנוחמו

ארצה עלינו

מאת: דינה דנון (דאבוש)

הסרט "סאלח שבת", המבוסס על תסריט פרי עטו של אפרים קישון, הציג את הפוליטיקה הישראלית הלא נקייה, את היחס המזלזל ואת האטימות מצד ילידי הארץ ממוצא אשכנזי לעולים החדשים ממוצא מזרחי. השם שהעניק קישון לדמותו של העולה החדש מעדות המזרח אינו מקרי: "סאלח שבת" הוא שם סימבולי אשר מרמז על הביטוי "סליחה שבאתי", והוא נשען על משקל הביטוי "סליחה שאני חי" (לאחר מלחמת ששת הימים הוציא קישון ספר הומריסטי בשם "סליחה שניצחנו").

כאילו שנלקחו משיר השירים: כל אחת מהן "שחורה ונאוה".

והנה עולה דמארי עם המראה התימני המוכר, עם הלבוש הצבעוני והמיוחד, עם התכשיטים והנוכחות המרשימה ועם אותו חיתוך דיבור. דמותה לנגד עיני ענתה על ציפיותיי ועל דימויותיי. באותו הערב היא שרה את: "אני זכריה בן-עזרא ולחמי לחמא עניא וגר אני במעברה..." וממשיך: "בחורף יא הקור חודר, בקיץ יא מחניק לי". היות שמילות השיר הביעו באופן קולע את מצוקות חיינו במעברה, הייתי בטוחה שחיבר את השיר מחבר תימני מהמעברה "אצל הכביש לנתניה", אך לימים הסתבר לי שאת מילות השיר כתב יעקב אורלנד, ואת הלחן הלחין משה וילנסקי - שני אשכנזים עירוניים. כנראה שהשיר חובר עבור תעמולת הבחירות של מפא"י, ולו בזכות השורה: "בפוליטיק עודני תם, אין לי מושג כזית, ואללה חרות ואללה מפ"ם..." רוצה לומר כי אמנם לזכריה אין מושג בפוליטיקה, אבל הוא יודע לבטח את שמותיהן של שתי מפלגות המתחרות במפא"י ("חרות" ו"מפ"ם"). גם סיום השיר מעיד על היותו שיר תעמולה: "הכול כדאי חי אל עליון נאום הגבר בן-גוריון".

אני שמחה מאוד שהורי הצביעו כל חייהם לפי אמונתם עבור הפועל המזרחי - תנועה דתית ציונית, שעמיה הזדהו עוד בימי ישיבתם בטריופולי שבלוב, ואשר ראשיה בחרו שלא לעשות עליהם מניפולציות בנוסח "סאלח שבת": "מה אני עושה פה לא יודע / מה זה פה בכלל אני שואל / מכל הצדדים אני שומע סאלח פה זה ארץ ישראל...". כתשובה לדמותו של סאלח שבת הייתי עונה: "סאלח, פה זה ארץ ישראל, ואלו הם ייסורי הגאולה אותם קיבלנו באהבה".

לאסיפות בחירות; ובהקשר זה יש לזכור כי באותה תקופה שימשו המעברות, בעיקר הגדולות שהן - כדוגמת מחנה ישראל, כר נרחב לפעולה של גיוס מצביעים תמימים מצד המפלגות, ולשם כך באסיפות היו מופיעים אומנים מהמעלה הראשונה.

אחת מאסיפות הבחירות מטעם מפא"י זכורה לי היטב: אלפי פתקי הצבעה הנושאים את האות "א" היו פזורים ברחבה, והמון רב קרא קריאות רמות וקצובות: "בן גוריון, בן גוריון, מרגרינה וסמון". הבנתי ש"סמון" משמעו "לחם" בעירקית, וכוננת קריאות אלו הייתה כי בן-גוריון, בדומה לאלוקים שסיפק את צרכי בני ישראל במדבר: מן ושלו, יספק לבני המעברות לחם ומרגרינה. לאחר הנאומים הכריזו בהפתעה על הופעתה של שושנה דמארי, ואני - הופתעתי ושמחתי. מהאזנה לדרך שירתה ולמבטאה הבנתי שהיא ממוצא תימני, בדומה לתימנים במעברה ששמרו על צבינם התרבותי, והשירה הייתה בנשמתם.

מבתי שכני התימנים היו עולים קולות הפיוטים בלשון הקודש, שהביעו ערגה וגעגועים עזים לארץ ישראל; וזכרתי כי הפיוט הראשון ששמעתי מהם היה "אהבת הדסה על לבבי, על לבבי נקשרה". הם לבשו בגדים יפייפיים, רקומים בחוטים צבעוניים ושזורים בקישוטי משכית, וענדו תכשיטים מעשי ידי אומן שהביאו איתם מתימן. אופן לבושם ומראם היה שונה מאד מהמראה השיגרתי של כל האחרים, ואף כיסויי הראש של הנשים היה יצירת אומנות לעומת מטפחות הראש של יתר נשות המעברה. גם איפור העיניים הקבוע הבלט את עיני השקד היוקדות שלהן. כל הנשים התימניות, גם המבוגרות שבהן, נראו לי יפייפיות ומיוחדות

שערו בנפשכם: שנות החמישים המוקדמות, המדינה בת שנים בודדות, ואני "מבוגרת" מהמדינה בשנת אחת גרנו תשע נפשות בשני צריפים במעברת "מחנה ישראל", ליד שדה התעופה "לוד". במרכז המעברה הייתה רחבה גדולה מאספלט שהייתה מוקפת בעצי אקליפטוס ענקיים וריחניים. גם עמוד חשמל ניצב שם, לו חובר רמקול ששידר חדשות ותוכניות שונות מ"קול ישראל" שלוש פעמים ביום במשך כשעה בכל פעם. ברחבי המעברה היו מצויים מכשירי רדיו ספורים שהיו שייכים למשפחות שהתגוררו במבנים שפוננו על ידי הצבא הבריטי. במאות הצריפים, שבהם גרנו גם אנו, לא היה ולו מכשיר רדיו אחד - ולא רק בשל מצוקה כלכלית, אלא פשוט מחוסר בתשתית חשמל.

שעות השידור התארכו בימי הזיכרון, בימי העצמאות, בערבי חג ובאירועים מיוחדים, ובהם היו מושמעים שירים עבריים אהובים ושירי מולדת מלהיבים. מדי פעם הייתי עומדת ומקשיבה לקולה הרועם של שושנה דמארי: "בת-שבע, בת-שבע הזמר הוא לך...", "יעל שיר לכיתה אלמונית...", "הרועה הקטנה...". אני והרדיו בלי הפרעות, מקשיבה או שרה איתו בלב, מתענגת, מתרגשת, מתלהבת, עצובה.

עבורנו, ילדי המעברה, הייתה הרחבה בבחינת טבורו של עולם הבידור שלנו: בית הקולנוע היה שם, כמו גם התקיימו בה הופעות. לא אשכח הופעה של זמרת יפהפיה, ששמה לא ידוע לי, שמפיה שמעתי לראשונה את "ערב של שושנים, אצא נא אל הבוסתן...", וכך, בכל פעם שאני שומעת את השיר אני חשה מחדש את העדנה שהציפה אותי אז באותם הימים. בנוסף להווי התרבותי שימשה הרחבה גם מקום

60 שנה לעלייתם של יהודי לוב וקליטתם בארץ

דוברות אוניברסיטת בר-אילן

מושב פתיחה

ד"ר שמעון אוחיון, מנהל מרכז דהאן הנחה את המושב הראשון של הכנס וברך את המשתתפים הרבים שגדשו את האולם. אוחיון סקר את הפעילות הציונית שהתקיימה בלוב טרם העליה לא"י והחדרת השפה העברית.

פרופ' ירון הראל, יו"ר הוועדה האקדמית של מרכז דהאן קרא לחקור את עברם של הקהילות היהודיות באסיה ובאפריקה. פרופ' הראל אמר כי, העולים מארצות אלו הרגישו צורך לעסוק בהווה, במעבר לא"י ובצורך להתאקלם בארץ, ולא לעסוק בשאלות העבר. הם ביקשו לבנות זהות ישראלית חדשה ולטשטש את זהותם הקודמת כעולים ממדינה ערבית. כל אלו גרמו לכך שלא התפתח מחקר משמעותי בהיסטוריה של יהדות המזרח. לעומת זאת, קהילת לוב בולטת לטובה במודעות שלה להיסטוריה.

פרופ' יהודית רונן, יו"ר הכנס תארה את יציאתם של יהודי לוב בשנת 1952, באונייה ישראלית "קדמה" מנמל טריפולי ישירות לישראל כשעל האונייה מתנוסס דגל ישראל.

פרופ' רונן הביאה את תיאורו של השליח ברוך דובדבני אשר הפליגה האוניה האחרונה שיצאה מלוב לישראל, האוניה "קדמה". דובדבני תאר את "אש הגאולה שהייתה על סיפון האונייה".

בדברה על חשיבות הכינוס לצורך הנצחת הקהילות החשובות שעלו לארץ ציינה פרופ' רונן כי חשוב להעיר את תולדותיה ומאפייניה של קהילה גאה זו העוסקת בבנייה ובעשייה. מר גד דיעי, מ"מ יו"ר הסתדרות המורים דיבר

כנס ארצי לציון 60 שנה לעלייתם של יהודי לוב וקליטתם בארץ נערך באוניברסיטת בר-אילן.

את הכנס יזם מרכז דהאן לחברה, תרבות וחינוך במורשת יהדות ספרד בשיתוף עם הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב והמכון ללימודים ולמחקר יהדות לוב.

מטרת הכנס היא להציג את סיפור הצלחתה וקליטתה של העלייה היהודית מלוב. הכינוס נועד לציון 60 שנה לעליה מלוב ובמסגרתו מוצגים מחקרים חדשים ועדויות שמהם ניתן ללמוד לא רק על יהודי לוב אלא על תולדות העם היהודי במאה ה-20. האורח המרכזי בכינוס הוא שר התקשורת, משה כחלון.

פרופ' יהודית רונן

על בני קהילת לוב ששמרו על יהדותם גם בתקופה הקשה של מלחמת העולם השנייה ועל השתלבותם בכל תחומי החיים בארץ ישראל. פרופ' מיכאל לסקר סקר את מצבם של יהודי לוב בתקופות השונות ותחת שלטונות שונים ומנה את הסיבות להידרדרות היחסים בין היהודים למוסלמים בלוב לאחר מלחמת העולם השנייה. נצחון ישראל במלחמת השחרור גרם ליהודי לוב לקום ולעלות לארץ, כאשר כבר היתה תשתית ארגונית ציונית בלוב ונוכח הידרדרות היחסים עם המוסלמים.

פרופ' לסקר סקר את הפעילות הציונית בלוב ואת פעילות השליחים מארץ ישראל ועליית יהודי לוב לארץ. עד שנת 1951 היו פעמים כשבעלייה אחת היו יהודים, היקף שלא היה כמוהו בעלייה מארצות כגון מרוקו, טוניסיה ואלג'יריה. כמו כן מנה פרופ' לסקר את השגיה של העליה מלוב כגון, הפלגות לארץ באוניות ישראליות, פעילות הבריאות של הג'וינט וארגון מרפאת הבריאות ועוד.

בשנת 1952 לאחר שלוב מקבלת עצמאות (ישראל הכריעה את הכף בהצבעה באו"ם) על משרד העליה בלוב הונפו דגל לוב ודגל ישראל והתקיים מפגש בארמון המלך הידריס שאליו הזמנו גם השליחים הישראליים, בפעם היחידה בתולדות היחסים בין שתי המדינות.

מר מאיר כחלון, יו"ר הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב קרא לשמר את העבר למען העתיד והודה לפרופ' רונן על תרומתה למחקר יהדות לוב וכן לשאר המרצים והמשתתפים בכינוס.

כלכלי וכך נמנע מהם אסון כפי שקרה ליהודי אירופה.

ליוסף דדוש היה חשוב לטפל בקהילתו לפני שדאג לעצמו. הוא התרים עבור מוסדות שונים בא"י וגם ל"כוללים" של רבנים גדולים. דדוש פעל במישורים נוספים למען בני הקהילה היהודית: הוא הקים חברה לייבוא ושיווק מוצרים מפלסטין כדי לעזור בכלכלת ארץ ישראל וניהל התכתבות ענפה עם הקק"ל ומוסדות לאומיים אחרים בארץ כדי לחזק את הקשר בין הקהילה בלוב לא"י. דדוש היה איש של כוונות טובות ומעשים שהבין שמקומו בא"י.

משנת 1944 התחיל לדרוש סרטיפיקטים מארגונים שונים ובכל פעם נדחה משום שלוב נחשבה למדינה חופשית. יחד עם זאת, טרחו המוסדות העבריים לבקש מהיהודי לוב כסף כדי לבסס את כלכלת הארץ.

לאחר עלייתו לארץ התחיל בפעילות עבור עולים אחרים. בנו שמעון דורון הציג מסמך שבו העלה האב רעיונות איך לטפל בעליית יהודי לוב. הוא דאג לפתיחת בתי ספר מתאימים לבני הקהילה ודיבר על שילוב בני הנוער בקהילה כדי שיהיה ניתן לשמר את המורשת והערכים שנרכשו בלוב.

מר מאיר כחלון, יו"ר הארגון עולמי של יוצאי לוב דיבר על הקליטה במושבים של הקהילה הלובית. הוא סקר את המושבים שקמו ע"י הקהילה מצפון ועד דרום ושייתף את הקהל בחוויותיו כילד יתום מאם אשר עזר בפרנסת המשפחה בשילוב עם לימודים בבית ספר. הוא סיפר על המעבר למגורים במושבים אחרים עד שהגיע למושב אחיסמך שם הוא מתגורר עד היום. עוד ציין כחלון את האחוזה הנמר של בני הקהילה שעזבו את המושבים ואת הרצון של דור ההמשך לגור במקום. עוד ציין כי היה חשוב לאביו וכן לחברי קהילה אחרים שהבנים יצאו ללמוד ואכן ביחס לקהילות אחרות, מספר הילדים שנשלחו ללמוד הנו גבוה. את היום חתמה הצגה נפלאה מבית היוצר של יהודית סמיה ושירה עם הזמר שימי רון.

השר כחלון מנה את הישגי הקהילה ובראשם, השתלבותם בכל התחומים בארץ: "יש ביניהם אנשי אקדמיה, רפואה, צבא, משטרה ושירותי הביטחון. המושבים שהקימו בני הקהילה פורחים ובתפקידים הציבוריים הם תורמים לציבור." פרופ' מוריס רומני מאוניברסיטת בן גוריון, יליד בנג'זי שבלוב, הרצה על התמורות בקרב יהודי לוב לאחר עלייתם. לאחר שעסק בצעירותו בחקר הפערים הקיימים במדינת ישראל, עבר לחקר העדות ובחר להתמקד בלוב. פרופ' רומני סקר את הסיבות שהניעו את יהדות לוב לעלות ולהשתרש במדינת ישראל ואת הסתגלות הקהילה לתנאי הקליטה הקשים בימי המדינה הראשונים.

פרופ' רומני הציג נתונים שנאספו בשנת 61 ובשנת 72 והשווה אותם לנתונים משנת 95 במספר הנפשות למשפחה, משלח היד של העולים ורמת ההשכלה שרכשו. מהנתונים עולה כי בני הקהילה הצליחו להשתלב במשלחי יד שונים, לרוב כסטטוס נמוך עם שכר בינוני. שיעור גבוה מקרב העולים עוסקים במסחר שהנו המשך ישיר לתחום שבו עסקו בלוב. תרומתם לבנייה, לספורט, יהלומים, מסחר וכד' משמעותית וגבוהה מזו של יתר האוכלוסייה.

הנתון המרשים ביותר בתחומים אלה הוא הישגי הנשים לעומת הגברים. הנשים חדרו כמעט לכל ענפי המשק והצליחו לעבור מתחומי הצווארון הכחול לצווארון הלבן.

שמעון דורון, סמנכ"ל ארגון, תכנן ולוגיסטיקה בבר-אילן וחבר הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב סיפר על אביו, יוסף דדוש שהיה מנהיג ציוני בלוב ופעל רבות לעלייתם של יהודי לוב ולקליטתם בארץ.

דורון הציג מסמך סודי מהקונסוליה הגרמנית בלוב אל הקונסוליה הגרמנית ברומא ובו הם בקשה לפתור את "הבעיה היהודית" בלוב משום שיהודי לוב תרמו רבות לכלכלת לוב, היה קשה "לטפל" בבעיה והתכנית נדחתה מחשש למשבר

מושב שני: גלי העלייה וההעפלות מלוב

המושב השני של הכינוס עסק בגלי העלייה וההעפלות מלוב ואותו הנחה עו"ד רמי בובליל. פרופ' ברוך רובין מהאוניברסיטה העברית דיבר על ציוני דרך מראשית העלייה הגדולה והקליטה בארץ ומר יצחק דבש, נציג מתנדב JJAC דיבר על הגירוש מלוב בעקבות מלחמת ששת הימים ועל הקליטה בארץ.

בינימין דורון סיפר סיפור אישי מרתק על אביו, שנאסר באשמת בגידה ועזרה לאנגלים והוא ראה אותו אחרי 12 שנה בישראל, על ימיו כילד בבנג'זי, בעיר נטושה בתנאי רעב, ועל השמחה לקראת בואם של החיילים היהודים מארץ ישראל אשר הקימו את בית הספר בבנג'זי.

בינימין עלה לארץ ישראל והתקבל בכפר הנוער ובערב הקמת המדינה הוא התגייס לחטיבת "פתח" של הפלמ"ח.

מושב שלישי: קליטה בארץ – תמורות והישגי השתלבות

את המושב השלישי של הכינוס פתח שר התקשורת, משה כחלון אשר תאר את הקהילה הלובית כקהילה תומכת ומפרגנת. לדבריו, הקהילה הלובית היא קהילה ללא תביעות ובקשות. אנשי הקהילה הלובית הגיעו לארץ כדי לבנות אותה, את המולדת שכה חיכו והתפללו עליה. המאפיין את בני הקהילה, אמר כחלון, הוא כבוד לארץ וכבוד לדת "בצורה שפיה ומתונה".

על השתלבות בני הקהילה אמר כחלון כי הם הגיעו לארץ ועבדו קשה ופרנסו משפחות גדולות במינימום ומצעים. אחוז הירידה מהארץ של בני הקהילה הנו אפסי לעומת קהילות אחרות. הקהילה הגיעה כדי לבנות את הארץ ולתרום לה.

Nonna Regina rispondeva a tutti, sorridendo dolcemente, fornendo anche altre notizie che non erano ancora giunte a Dimona, di quella famiglia a Natania, di quell'altra a Holon, dando dettagli, annunciando nascite e morti, svelando anche piccoli segreti di Pulcinella. Le comari pendevano dalle sue labbra e l'adoravano. Quando, dopo circa un'ora, si apprestava ad alzarsi, la proprietaria della bancarella, insieme alla sorella, le porgeva una cassetta, fino ad allora gelosamente custodita. Era questo il cosiddetto salvadanaio di Regina, ben noto nei mercati di Natania, di Or Akiva, di Or Yehuda, e di qualche altro centro. Durante tutto l'anno le comari gestivano per Nonna Regina il salvadanaio, raccogliendo le elemosine che la Nonna usava per organizzare una festa collettiva per il Bar Mitzva di ragazzi orfani. Da anni, sempre la stessa scena.

Si diresse quindi verso la casa della famigliola che era venuta a cercare. Saluto con affetto la vedova, che era circondata dai tre bambini e si installò con naturalezza e quasi indifferenza in quell'appartamento, appoggiando le sporte in un angolo, trattenendosi fino a sera. Chiacchierava con la giovane donna dei suoi problemi, dando consigli anacronistici, che forse sarebbero stati validi in altre latitudini e certamente non pertinenti alla società israeliana degli anni sessanta.

Cio malgrado, svolgeva un ruolo molto simile a quello di una psicanalista e su tutto, lasciava le sporte ed un gran carico di affetto e comprensione. Sempre comunque sottotono e con umiltà.

in autobus per giungere a casa quasi a mezzanotte. Affranta, stanca, dolorante, con le gambe che non la reggevano più. Ma felice e soddisfatta, pronta a ricominciare fra un paio di giorni. Così tutta la vita, senza eccezioni.

La prima volta che vidi Nonna Regina fu nel 1968, a Roma.

Mio padre l'aveva invitata per alcune settimane di vacanza. Ma Nonna Regina, dopo due giorni si scusò, adducendo casi gravi che richiedevano la sua presenza, facendosi cambiare il biglietto, praticamente al costo di uno nuovo, per ripartire alla volta di Israele. Non senza però essersi fatta prima dare da mio padre una somma non indifferente per aiutare certi poveri che altrimenti, a suo dire, sarebbero morti di fame. Il mio povero padre capì in quel momento che la Nonna era venuta a Roma non solo per la gioia di rivedere la famiglia e conoscere il nipote, ma considerando il viaggio come una missione di lavoro, per procurarsi nuovi fondi per le sue elargizioni.

Nonna Regina non era mia nonna. Nel senso che era la madre adottiva di mio padre. Il nonno, rimasto vedovo con due bambini, aspettò diversi anni per decidersi a risposarsi al fine di dare una madre, per

quanto adottiva, ai figli.

Mio padre mi raccontò, in quella occasione, che Regina era minata dalla malattia della beneficenza sin da giovane. Di famiglia molto agiata, fra le più importanti fra i notabili di Tripoli, Nonna Regina dilapidò la sua pur consistente dote in beneficenze, in un batter d'occhio. Mio padre e mio zio, che da giovani erano dei perfetti damerini, eleganti e raffinati nel vestire, spesso non trovavano più negli armadi molti dei loro capi. La Nonna ne aveva disposto diversamente, tanto quella nuovissima camicia di seta era già lisa, e l'ho data a quel poveretto, il cappotto di cashmire quando lo metti, non lo porti mai il cappotto, e a quel mendicante faceva molto comodo, col freddo che fa, e via dicendo.

Morto il nonno, emigrò in Israele nel 1949, con l'eredità e con quanto i figli adottivi ed i ricchissimi fratelli le avevano procurato, per rifarsi una vita dignitosa nella Terra Promessa. Ma anche lì, dove i bisogni dei poveri erano maggiori, il tutto svanì con lo stesso sistema in meno che non si dica. Era inutile aiutarla, nulla le restava, tutto elargiva.

Nonna Regina diventò un mito, fra la comunità dei tripolini in Israele. Ancora oggi, soprattutto fra la gente più umile, sentendo il mio cognome, mi si chiede se conoscevo Regina Mimun, e

immancabilmente mi commuovo nel constatare quanto il suo nome sia venerato fra la povera gente di origine libica. Paragonabile ad una vera santa.

Ricevette diverse riconoscimenti pubblici per la sua opera e ciò che resta di lei è un giardinetto pubblico a lei dedicato dal Municipio di Bat Yam. Ma anche uno spirito di emulazione da parte delle comari del mercato, che organizzano annualmente Bar Mizva collettivi per bambini orfani.

Una delle rare volte che andai a visitarla, il giorno di Succot, a Bat Yam, aveva appena cucinato il bazin. Venni poi a sapere, dopo molti anni, che Nonna Regina non cucinava quasi mai, e certamente non cucinava piatti imponenti e di lunga preparazione. L'aveva certamente preparato in mio onore, ma alla sua maniera, schiva e sotto tono.

Nonna Regina

Daniel Mimun

In una torrida mattinata di agosto, verso la fine degli anni sessanta, era ferma sotto la pensilina aspettando gli autobus.

Nonna Regina era uscita di casa molto presto, ed intendeva arrivare a destinazione prima di mezzogiorno.

Già passata la settantina, arrancava sotto il peso di due sporte cariche di olio, farina, riso, legumi, zucchero e caramelle. Le avevano comunicato, il giorno prima, che a Dimona viveva una vedova con tre bambini, ridotti oramai alla fame. Nonna Regina conosceva quella vedova, o meglio, ne aveva conosciuto i genitori, tanti anni prima.

Bassa di statura, appesantita dagli anni e da una

incipiente obesità, le gambe perfettamente arcuate, partendo dalle ginocchia all'infuori, al punto che ci si domandava per quale mistero della fisica potessero sorreggere, con i loro passi affrettati e brevi, quel corpo all'apparenza gracile. Il vestito leggero era di cotone, di colore scuro, come andava di moda in epoche trascorse. Il capo protetto dall'immane cappello a padella. Gli occhi dolci, il sorriso accattivante e simpatico. Parlava l'ebraico, che aveva imparato in età avanzata, abbastanza correttamente e il suo italiano era approssimativo, farcito continuamente di parole del dialetto ebraico-arabo tripolino, la sua vera lingua madre.

L'itinerario era sempre lo stesso. Le comari del vicinato, che sapevano sempre tutto di tutti, grazie a quel fantastico sistema di comunicazione che era la radio-marciapiede, le notificavano continuamente i casi più penosi e Nonna Regina partiva subito alla loro volta, per portare aiuto.

Quel giorno, dunque, verso le due, dopo essere stata sballottata fra un autobus e l'altro, giunse finalmente a Dimona, grondante di sudore ed esausta.

Dimona. Un piccolo centro alle porte del deserto del Neghev, depresso e povero come un villaggio messicano del 19 secolo.

Senza esitare si diresse verso il mercato, e si fermò ad una bancarella di frutta. Le due venditrici, riconoscendola, la salutarono affettuosamente e la fecero accomodare su uno sgabello, offrendole un caffè con le immancabili roschette.

In pochi minuti si sparse per il mercato la voce che Regina Mimun era arrivata, ed un piccolo gruppo di donne, tutte sulla cinquantina, si accalco attorno alla bancarella. Era un continuo chiedere informazioni, notizie, e come sta mio cugino, e mi confermi che il figlio di Vera ha già terminato la leva e ora può aiutare il padre, ed è vero che la nipote di Fortuna è incinta, ma come mai quel buono a nulla di Falo è scappato di casa lasciando quella povera ragazza con due bambini piccoli, ma che notizie mi puoi dare di Esther, che abbiamo saputo essere molto malata e...e....

I miei genitori Rahamim (Clemente) e Mazzal Saiegh

Mia madre Mazzal Z.L, mi raccontava con commozione, che quando nacqui ero grande come un bottiglia, e siccome nel campo scarseggiavano i viveri, era malnutrita, stentava ad allattarmi, ed io rischiavo di morire per fame.

Mio padre Rahamim Z.L (Clemente), uomo retto, e timorato di Dio, siccome all'epoca lavorava nel campo farmaceutico e se ne intendeva di pronto soccorso, lavorava nell'infermeria del campo.

Svincolava di nascosto fuori dal campo mettendo a repentaglio la sua vita e andava nella cittadina araba vicina, per barattare qualcosa in cambio di un po' di latte o altri viveri. Grazie a questi espedienti sopravvissì alla fame.

In una atmosfera di incertezza, di paura e di angoscia, in una rigida giornata piovosa dell'inverno del 1942, in un bugigattolo dell'infermeria del campo, mi cironciserò come prescrive la nostra sacra Torah, questo anche grazie al fatto che nel campo c'era un Mohel, che per fortuna, quando ci fu il rastrellamento degli ebrei Bengasini, non dimenticò di portare con sé gli "strumenti del mestiere".

"Non ci consentivano di portare con noi i nostri vestiti" mi raccontavano i miei genitori, "ci tiravano a viva forza fuori dalle nostre case, poi ci spingevano sui camion, e se qualcuno stentava a salire da solo, veniva scaraventato sopra gli altri come se fosse un sacco di patate. Dopo un viaggio infernale giungemmo al campo.

Il campo brulicava di soldati Italiani e "Ascari" Libici che pattugliavano, c'era anche fascisti in camicia nera, alcuni Tedeschi, e anche qualche carabiniere. Ogni mattina ci costringevano a metterci in fila, tutti gli ebrei nel piazzale del campo, rimanevamo così in piedi per ore sotto il sole cocente. Ricordiamo che c'era sempre una mitragliatrice pianata in alto, accanto al campo, e tutti guardavano in quella direzione. Chi si avvicinava al reticolato di filo spinato, veniva fucilato. C'era pochissimo da mangiare e da bere, nessun posto dove poter fare il bagno, non c'era

sapone, nulla!!. Dicevano agli uomini: prendete quelle grandi pietre, e portatele in cima al colle, a metà strada molti esausti, cadevano e morivano. Chi riusciva a salire, arrivava che era già buio, e doveva ridiscendere con la stessa pietra. Lo stesso il giorno dopo. Centinaia di ebrei non sono mai tornati a casa, sono morti di malattia e di stenti, avevano il tifo...., li seppellivamo ammassando pietre sui corpi inermi avvolti in frammenti di lenzuola bianche, asciugamani, scialli o un pezzo di stoffa qualsiasi, sacrificati nel rispetto dei morti.

Uno alla volta, giorno dopo giorno, mese dopo mese. Uomini donne e bambini, tanti bambini perché erano i primi a cedere".

"La gente moriva, ricordiamo padre e figlio morti fame, ogni giorno 2 o 3 di noi morivano di stenti, non si poteva sopravvivere con quel poco che ci davano da mangiare, poi a colpire a destra e a sinistra senza guardare in faccia a nessuno, era arrivato il tifo portato dai ratti, non c'era scampo, eravamo già debilitati, i nostri corpi non avevano possibilità di resistere."

"Poi una mattina urlando come dei forsennati, ci fecero uscire di corsa dalle baracche. Il maggiore urlava più di tutti, e lo seguivano gli "Ascari" arabi, erano le 8 del mattino più o meno.

Soltanto i maschi uomini e ragazzi erano stati convocati. C'era gente che cadeva per terra, e correva mezza nuda perché non aveva avuto il tempo per vestirsi."

"Ci spinsero a malo modo verso il piazzale della bandiera, erano arrabbiati, era chiaro per tutti da giorni, che le cose non andavano più bene per gli Italiani, c'era stata la battaglia di "El Alamein", e la dura sconfitta."

"Vi stermineremo tutti!!" abbaio uno degli ufficiali "abbiamo ricevuto l'ordine!"

"In seguito ci fu una lunga sospensione, gli Italiani aspettavano una telefonata con l'ordine definitivo, e con loro anche noi aspettavamo con l'angoscia nel cuore. La disperazione ci attanagliava le viscere e il petto, stentavamo a respirare, tremavamo, eravamo tutti pallidissimi, alcuni cadevano svenuti, moltissimi coprendo gli occhi con la mano destra mormoravano "Shema` Israel".

Ma avvenne il miracolo, arrivò una telefonata che sospendeva tutto. Forse dettata dal timore di lasciare lo scempio dello sterminio alla vista degli Inglesi che avanzavano."

Senza dubbio il campo di concentramento di Giado rimarrà per sempre una macchia nera ed indelebile nella storia Italiana.

Meir El Saiegh (Israele)

Giado Campo di Morte

"Poi una mattina urlando come dei forsennati, ci fecero uscire di corsa dalle baracche. Il maggiore urlava più di tutti, e lo seguivano gli "Ascari" arabi, erano le 8 del mattino più o meno.

Sono nato nel campo concentramento di Giado, nella Libia. Il campo, situato a 180 Km. a sud ovest di Tripoli, sulla catena montuosa del Gebel Nefusa, era gestito dall'esercito Italiano, e lì stipati in misere baracche erano tenuti i 2527 ebrei rastrellati per la maggior parte dalla Cirenaica, specialmente da Bengasi nel mese di Maggio 1942.

Penso che io, la mia sorella maggiore Silvana, e pochissime altre persone, siamo gli ultimi superstiti di quel famigerato campo di concentramento e prigionia dove morirono più di 560 ebrei per maltrattamenti, malattie, fame, e febbre tifoide. Uomini donne e bambini. Di tutti questi morti, di soli 86 si conoscono i nomi.

Senza dubbio questo campo fu il lager Italiano con il maggior numero di vittime

Un risultato che certo premio` gli sforzi di quei fanatici gerarchi fascisti, che avevano invocato una "decisa politica razziale" anche nelle colonie, dove ad operare non erano i Tedeschi, bensì gli Italiani.

Tutto ciò avvenne malgrado il fatto che per gli ebrei della Libia, l'Italia era considerata come loro patria, avevano imparato ed insegnato la lingua Italiana ai figli, e malgrado che avevano accolto trionfalmente lo stesso Duce in occasione di una sua visita in Libia. Ma la Libia era Italiana, e Mussolini aveva fatto applicare le leggi razziali anche lì.

La decisione presa agli inizi del 1942 di trasferire gli ebrei Libici in campi di concentramento, decretò inevitabilmente la fine prematura di questi ebrei per causa di stenti, privazioni e malattie.

Accusando gli ebrei di complottare con gli Inglesi, gli Italiani misero in atto il grande rastrellamento degli ebrei a Bengasi. Nell'andare vicini degli opposti eserciti in Cirenaica, si punirono fucilandoli come traditori,

quegli ebrei che avevano accolto gli Inglesi al loro arrivo a Bengasi, festeggiandoli come liberatori.

Nel febbraio del 1942 Mussolini in persona, immemore dell'accoglienza trionfale che nel 1937 gli era stata tributata in Libia dalla comunità Ebraica, diede disposizioni per la loro evacuazione dalla Cirenaica e dalla Tripolitania.

Lo stesso Italo Balbo, governatore della Libia, esternò la sua perplessità nell'applicare rigidamente alla Libia le leggi razziali emanate dal Gran Consiglio ed aveva scritto a proposito una lunga lettera al Duce, mettendolo in guardia dall'esarcerbare gli animi, e dal creare situazioni di tensione tra popolazioni che convivevano da secoli, e che non avevano mai creato significative violazioni dell'ordine pubblico. Balbo non ricevette mai un risposta dal Duce.

mia sorella Silvana dopo il ritorno da Giado

pesca"(pesci) o "pochi minuti" (5 minuti), oppure nominano il Giovedì (quinto giorno della settimana). Alcuni per togliere il malocchio usano il sale o l'aglio altri bruciano nell'aria l'uchak (mistura di erbe) in casa o al lavoro per liberare il luogo dal malocchio ed esiste un'ampia variante di oggetti. Tutto è lecito!

Durante la mia visita al Moshav di Dalton, abitato principalmente da ebrei libici, mi sono sentito ripetere piú volte "Vieni con me dal nostro rabbino che ti toglie il "nefs" (malocchio)".

Molti ancora vanno da rabbini dai poteri occulti e con un fazzoletto in mano; il rabbino fa un nodo, una preghiera e dei movimenti che hanno un non so che di magico e poi la persona che glielo ha portato va a sciogliere il nodo accanto alla persona da proteggere.

Ci sono tantissimi altri comportamenti di questo genere, alcuni di una creatività davvero impressionante! Una volta ho sentito una persona che raccontava di una mamma che per proteggere dal malocchio i suoi figli gemelli molto belli, diceva che erano identici dicendo "i -dentici" citando cosè il nome di un pesce!

Mi anche capitato di andare a visitare una famiglia quasi a mezzanotte; entrando ho fatto dei sinceri complimenti per la bellezza della casa e la padrona, nota superstiziosa, mi ha detto "grazie! vuoi che ti faccio un ahraimi fresco?" (l'haraimi è una pietanza con il pesce). Ingenuamente risposi "no, grazie"; avrei dovuto dire "si, grazie" e godermi la tripolina mentre cucinava a mezzanotte!

Ma stranamente la sensazione piu' brutta si prova , quando si viene accusati di essere un "lanciatore di scongiuri e cinquine"; sentirsi accusare di essere uno che fa il malocchio, specie quando è falso, è doloroso e non lascia vie di scampo, l'accusatore è convinto e nulla lo convincerà che si è trattato solo di una casualità, molto spesso si tratta di un caro amico .

Si tratta di antiche usanze mai abbandonate; cos la superstizione ancora oggi una specie di super-potere e in suo nome si consumano le peggiori liti.

Certo la nostra fede davvero malridotta, se tra le migliaia di pagine di preghiere e di comportamenti religiosamente corretti da seguire, l'attenzione si sofferma soprattutto sulla frase "salvaci dal malocchio". A preghiere ben piú importanti si d poco seguito; noto, per esempio, che l'ebreo deve fare zedaka (donare ai bisognosi) in silenzio, ma questo silenzio ormai lo rispettano in pochi, nonostante i rabbini ripetano continuamente questo concetto. La rumorosa generosità di alcune persone rasenta l'arroganza ed indica una sconcertante volontà di affermazione di sè, come a dire " io la santità me la compro". Anche se non lo si sente dire chiaramente a parole, questa fastidiosa affermazione si percepisce nell'aria.

Incidenti, malattie ,sfortuna nella vita, problemi con i figli, ogni cosa che ci preoccupa e a cui non abbiamo saputo dare una soluzione, legittima il nostro approccio superstizioso.

A proposito in Italia c'è una forte crisi economica.

Sapete che vi dico...nel dubbio, la prossima volta faccio un salto dal rabbino di Dalton!

Hamos Guetta

Ebrei libici Moderni o Superstiziosi?

Ma gli ebrei sono davvero superstiziosi? Gli ebrei nel mondo sono più o meno superziosi o non lo sono per niente, ma sicuramente si può affermare che gli ebrei libici lo sono.

Apparentemente, le famiglie più "moderne" sono anche meno religiose e quindi meno superstiziose. Ma cosa intendiamo quando diciamo "più moderne"?

Una volta in Libia alcune famiglie lasciavano la Hara (città vecchia ebraica) e se ne andavano a vivere nei quartieri centrali e moderni, abitati da italiani, americani o semplicemente arabi emancipati; quelli erano gli ebrei libici moderni.

Il prezzo che queste famiglie pagavano per la modernità era la perdita di parte della loro religiosità: L'ebreo moderno, quasi per convenzione, era meno religioso e commetteva peccati tipicamente "moderni", usava l'automobile di Sabato (forse inizialmente a causa della distanza dalla Hara dove era rimasto il tempio di famiglia), andava al cinema, acquistava la Coca-Cola al bar, frequentava casinò o ambienti in cui peccare era più facile. Però l'ebreo moderno aveva un vantaggio, era meno legato ai riti superstiziosi.

E ancora oggi pur rimanendo
superstiziosi nelle radici,
affermare di non essere
superstizioso, in qualche
m o d o

significa affermare di essere moderno, distaccato da riti, dei quali qualcuno si vergogna.

Oggi, l'ebreo libico, giustifica la superstizione, facendo riferimento al fatto stesso che nella preghiera del mattino si legge "Salvaci dal malocchio"; questa preghiera viene interpretata in modi diversi, dando seguito a fenomeni davvero allarmanti. I tripolini che vivono oggi raccolti in centri (Moshavim in Israele) o in città (come Roma) o quartieri di città, continuano a sentirsi in una piccola Hara e litigano ancora a causa del malocchio. 'frequente vedere simboli contro il malocchio: Il pesce, la mano, il numero 5 o altri amuleti spesso sfoggiati come diamanti o oggetti preziosi in oro.

Sarà forse un modo di mantenere vivo il ricordo di "come eravamo"? O si tratta ancora di autentica superstizione?

Non dimentichiamo che un rito antico, per proteggere il bimbo appena nato, era quello impregnare la mano della mamma nelle prime feci del neonato e di stampare sul muro sopra la culla la sagoma delle 5 dita.

Fino alla fine del 1800, alla coppia che si univa per la prima volta, si stampava sulla porta di accesso alla camera da letto, una mano unta di liquido color rosso. Uso proveniente dalle popolazioni berbere del nord Africa, in cui probabilmente nel colore e nel segno si identificavano i simboli della verginità che si sta per perdere e la protezione della nuova famiglia.

Ancora oggi, se un piccolo amuleto è appeso al collo di un bambino passa inosservato e assume un significato dolce e protettivo: Vogliamo bene al bambino e quindi lo proteggiamo dal malocchio. La questione appare più grave se si ascoltano con attenzione i dialoghi tra adulti. Mentre discutono, alcune persone, con grande abilità, inseriscono nel discorso parole, numeri e gesti che rappresentano un antidoto al malocchio: Aprono la mano (5 dita), usano frasi come "andare a

GERMOGLI 10

Publicazione trimestrale dell'organizzazione mondiale degli ebrei di Libia

I germogli appaiono sulla terra, il tempo dell'usignolo e' giunto, e nel nostro paese si ode la voce della tortora

10°

anniversario

del nostro Museo

